

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛ

2026 ОНЫ ХАВРЫН ЭЭЛЖИТ ЧУУЛГАН



УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ТАМГЫН ГАЗАР

2026 ОНЫ 06 ДУГААР САРЫН 29-НИЙ ӨДӨР, ДАВАА ГАРАГ

ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ

ТӨСВИЙН БАЙНГЫН
ХОРОО

ХУРАЛДААН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ГАЗАР

*Та хуралдааны тэмдэглэлийн цахим хувьтай дээрх
QR кодыг уншуулан танилцах боломжтой.*

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
2026 ОНЫ ХАВРЫН ЭЭЛЖИТ ЧУУЛГАНЫ
ТӨСВИЙН БАЙНГЫН ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ
ТЭМДЭГЛЭЛИЙН
АГУУЛГА

2026 оны 06 дугаар сарын 29-ний өдөр, Даваа гараг

	<i>Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга</i>	1
	<i>Хуралдааны товч тэмдэглэл:</i>	2 – 6
	<i>Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл:</i>	7 – 61
1.	<i>Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн тогтоолын төсөл /Засгийн газар 2026.06.18-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, анхны хэлэлцүүлэг/</i>	8 – 12
2.	<i>Байнгын хорооны тогтоолын төсөл /Төрийн аудитын байгууллагын 2027 онд гүйцэтгэх аудитын сэдэв батлах тухай/</i>	13 – 28
3.	<i>Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төсөл</i>	29 – 56
4.	<i>Монгол Улсын Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн талаарх Сангийн сайдын мэдээллийг сонсох</i>	56 – 61

**Монгол Улсын Их Хурлын 2026 оны хаврын ээлжит чуулганы
Төсвийн байнгын хорооны 06 дугаар сарын 29-ний өдөр
/Даваа гараг/-ийн хуралдааны товч тэмдэглэл**

Төсвийн байнгын хорооны дарга Н.Наранбаатар ирц, хэлэлцэх асуудлын дарааллыг танилцуулж, хуралдааныг даргалав.

Хуралдаанд ирвэл зохих 30 гишүүнээс 16 гишүүн хүрэлцэн ирж, 53.3 хувийн ирцтэйгээр хуралдаан 14 цаг 52 минутад Төрийн ордны “Их эзэн Чингис хаан” танхимд эхлэв.

*Чөлөөтэй М.Бадамсүрэн, Ж.Батсуурь, Ж.Баясгалан, Д.Жаргалсайхан, П.Мөнхтулга, Ч.Номин, Г.Тэмүүлэн;
Эмнэлгийн чөлөөтэй: Н.Алтанхуяг, Ж.Ганбаатар;
Тасалсан: Д.Пүрэвдаваа.*

Нэг.Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн тогтоолын төсөл /Засгийн газар 2026.06.18-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, анхны хэлэлцүүлэг/

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн, Сангийн сайд З.Мэндсайхан, Сангийн яамны Татварын бодлогын газрын дарга Ч.Чимидсүрэн, Татварын ерөнхий газрын Татвар хураалтын удирдлага, арга зүйн газрын дарга Р.Мягмаржав, Гаалийн ерөнхий газрын Барааны ангиллын хэлтсийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Ч.Чимгэрэл нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Байнгын хороодын асуудал эрхлэх газрын Төсвийн байнгын хорооны ажлын албаны ахлах зөвлөх Б.Гандулам, зөвлөх Ё.Энхсайхан, Бат.Баярмаа, референт Г.Нарантуяа, С.Тэгшжаргал нар байлцав.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлийн 39.10-т заасны дагуу Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг зүйл бүрээр хэлэлцэв.

-Төслийн 1 дүгээр зүйлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Г.Ганбаатарын тавьсан асуултад Сангийн яамны Татварын бодлогын газрын дарга Ч.Чимидсүрэн хариулж, тайлбар хийв.

-Төслийн 1 дүгээр зүйлийг хэлэлцэж дууслаа.

-Төслийн 2 дугаар зүйлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн О.Амгаланбаатар, Г.Ганбаатар нар үг хэлэв.

Улсын Их Хурлын гишүүдээс зарчмын зөрүүтэй санал гараагүй болно.

-Төслийн 2 дугаар зүйлийг хэлэлцэж дуусав.

-Төслийн 3 дугаар зүйлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүдээс асуулт, санал гараагүй болно.

-Төслийн 3 дугаар зүйлийг хэлэлцэж дуусав.

-Төслийн 4 дүгээр зүйлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүдээс асуулт, санал гараагүй болно.

-Төслийн 4 дүгээр зүйлийг хэлэлцэж дуусав.

Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг хэлэлцэж дууслаа.

Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн “Тогтоолын хавсралт өөрчлөлт оруулах тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийн анхны хэлэлцүүлгийг хэлэлцэж эхлэв.

Тогтоолын төсөлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Батжаргалын тавьсан асуултад Сангийн яамны Татварын бодлогын газрын дарга Ч.Чимидсүрэн хариулж, тайлбар хийв.

Байнгын хорооны дарга Н.Наранбаатар Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлийн 39.24-т “Хуулийн төслийн талаар зарчмын зөрүүтэй саналын томъёолол гараагүй бол хуулийн төслийг анхны хэлэлцүүлгээс эцэслэн батлах үе шат руу шилжүүлэх горимын саналыг нэгдсэн хуралдаанд гаргаж болно.” гэсний дагуу хууль, тогтоолын төслийг анхны хэлэлцүүлгээс эцэслэн батлах үе шат руу шилжүүлэх гэсэн горимын санал гаргав.

Н.Наранбаатар: Горимын саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 10

Татгалзсан: 8

Бүгд: 18

55.6 хувийн саналаар горимын санал дэмжигдлээ.

Байнгын хорооноос гарах санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын гишүүн Э.Болормаа Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанд танилцуулахаар тогтов.

Уг асуудлыг 16 цаг 01 минутад хэлэлцэж дуусав.

Хоёр.Байнгын хорооны тогтоолын төсөл /Төрийн аудитын байгууллагын 2027 онд гүйцэтгэх аудитын сэдэв батлах тухай/

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Монгол Улсын Ерөнхий аудитор С.Магнайсүрэн, Монгол Улсын Ерөнхий аудиторов орлогч З.Цэдэнжав, Үндэсний аудитын газрын Тамгын дарга, Тэргүүлэх аудитор Б.Бундхорол, Бодлого, төлөвлөлт, инновацын газрын дарга Х.Баярмаа, Бодлого, төлөвлөлт, инновацын газрын менежер Л.Эрдэнэчулуун, Гүйцэтгэлийн аудитын газрын Аудитын менежер М.Наранжаргал, Бодлого, төлөвлөлт, инновацын газрын Ахлах шинжээч Ө.Сарантуяа нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Байнгын хороодын асуудал эрхлэх газрын Төсвийн байнгын хорооны ажлын албаны ахлах зөвлөх Б.Гандулам, зөвлөх Ё.Энхсайхан, Бат.Баярмаа, референт Г.Нарантуяа, С.Тэгшжаргал нар байлцав.

Төрийн аудитын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1-д “Монгол Улсын Ерөнхий аудитор аудитын сэдвийг Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороонд танилцуулж шийдвэрлэнэ.” гэж заасны дагуу Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны гүйцэтгэх аудитын сэдвийн талаар Монгол Улсын Ерөнхий аудитор С.Магнайсүрэн танилцуулав.

Танилцуулгатай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн П.Сайнзориг, Р.Батболд нарын тавьсан асуултад Монгол Улсын Ерөнхий аудитор С.Магнайсүрэн хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Заяабал, Г.Ганбаатар, Д.Үүрийнтуяа, Да.Цогтбаатар нар үг хэлэв.

Н.Наранбаатар: “Төрийн аудитын байгууллагын 2027 онд гүйцэтгэх аудитын сэдэв батлах тухай” Байнгын хорооны тогтоолын төслийг батлах санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 14
Татгалзсан: 5
Бүгд: 19
73.7 хувийн саналаар тогтоол батлагдлаа.

Уг асуудлыг 16 цаг 40 минутад хэлэлцэж дуусав.

Гурав.Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төсөл

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Монгол Улсын Ерөнхий аудитор С.Магнайсүрэн, Монгол Улсын Ерөнхий аудиторов орлогч З.Цэдэнжав, Үндэсний аудитын газрын Тамгын дарга, Тэргүүлэх аудитор Б.Бундхорол, Бодлого, төлөвлөлт, инновацын газрын дарга Х.Баярмаа, Тамгын газрын Захиргаа, санхүү,

орон нутгийн үйл ажиллагаа хариуцсан албаны менежер Б.Өлзий, Тамгын газрын ахлах шинжээч Б.Цолмон, Тамгын газрын шинжээч Б.Мягмарсүрэн нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Байнгын хороодын асуудал эрхлэх газрын Төсвийн байнгын хорооны ажлын албаны ахлах зөвлөх Б.Гандулам, зөвлөх Ё.Энхсайхан, Бат.Баярмаа, референт Г.Нарантуяа, С.Тэгшжаргал нар байлцав.

Төрийн аудитын тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 40.2-т “Монгол Улсын Ерөнхий аудитор төрийн аудитын байгууллагын үйл ажиллагааны болон хөрөнгө оруулалтын төсвийг төлөвлөн Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлнэ.” 40.3-т “Монгол Улсын Ерөнхий аудитор Төсвийн байнгын хороогоор хянагдсан төрийн аудитын байгууллагын төсвийн төслийн эцсийн хувилбарыг улсын төсөвт нэгтгүүлэхээр санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хуульд заасны дагуу хүргүүлнэ.” гэж тус тус заасны дагуу Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг Монгол Улсын Ерөнхий аудитор С.Магнайсүрэн танилцуулав.

Танилцуулгатай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Да.Цогтбаатар, Х.Ганхуяг, Р.Батболд, Г.Ганбаатар, Д.Үүрийнтуяа, Л.Мөнхбаатар нарын тавьсан асуултад Монгол Улсын Ерөнхий аудитор С.Магнайсүрэн, Үндэсний аудитын газрын Тамгын дарга, Тэргүүлэх аудитор Б.Бундхорол нар хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Батжаргал, Х.Ганхуяг, Д.Үүрийнтуяа, П.Сайнзориг, Да.Цогтбаатар, Л.Мөнхбаясгалан, Н.Наранбаатар нар үг хэлэв.

Н.Наранбаатар: Улсын Их Хурлын гишүүдээс Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг хэлэлцэх явцад гарсан саналуудыг тусгаж, төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 12

Татгалзсан: 7

Бүгд: 19

63.2 хувийн саналаар санал дэмжигдлээ.

Уг асуудлыг 16 цаг 44 минутад хэлэлцэж дуусав.

Дөрөв.Монгол Улсын Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн талаарх Сангийн сайдын мэдээллийг сонсох

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд Т.Аубакир, Сангийн яамны Санхүүгийн

бодлогын газрын дарга С.Тулга, Сангийн яамны Хөгжлийн санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын газрын Хөгжлийн санхүүжилтийн хэлтсийн дарга Б.Ганзориг, Сангийн яамны Өрийн удирдлагын хэлтсийн дарга Л.Гантогтох нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Байнгын хороодын асуудал эрхлэх газрын Төсвийн байнгын хорооны ажлын албаны ахлах зөвлөх Б.Гандулам, зөвлөх Ё.Энхсайхан, Бат.Баярмаа, референт Г.Нарантуяа, С.Тэгшжаргал нар байлцав.

Монгол Улсын Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн талаарх мэдээллийг Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд Т.Аубакир танилцуулав.

Мэдээлэлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Г.Ганбаатарын тавьсан асуултад Сангийн яамны Санхүүгийн бодлогын газрын дарга С.Тулга хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүд Монгол Улсын Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн талаарх Сангийн сайдын мэдээллийг сонсов.

Уг асуудлыг 17 цаг 54 минутад хэлэлцэж дуусав.

Байнгын хорооны хуралдаанаар 4 асуудал хэлэлцэв.

Хуралдаан 2 цаг 28 минут үргэлжилж, 30 гишүүнээс 20 гишүүн хүрэлцэн ирж, 66.7 хувийн ирцтэйгээр 17 цаг 55 минутад өндөрлөв.

Тэмдэглэлтэй танилцсан:
ТӨСВИЙН БАЙНГЫН
ХОРООНЫ ДАРГА

Н.НАРАНБААТАР

Тэмдэглэл хөтөлсөн:
ХУРАЛДААН ЗОХИОН
БАЙГУУЛАХ ГАЗРЫН
ШИНЖЭЭЧ

Ц.АЛТАН-ОД

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛ

2026 оны 06 дугаар сарын 29-ний өдөр, Даваа гараг
Төрийн ордны “ИХ ЭЗЭН ЧИНГИС ХААН” танхим
14 цаг 52 минут

ТӨСВИЙН БАЙНГЫН ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Н.Наранбаатар: Эрхэм гишүүдийн энэ өдрийн амар амгаланг айлтгая.

Байнгын хорооны гишүүдийн олонх нь хүрэлцэн ирж, ирц 53.3 хувьтай бүрдсэн тул Төсвийн байнгын хорооны 2026 оны 6 дугаар сарын 29-ний өдрийн хуралдаан нээснийг мэдэгдье. /алх цохив/

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 7.8-д заасны дагуу хуралдааны ирцийг гишүүдийн сонгогдсон тойрог, нэрээр нь танилцуулна.

Тилеуханы Аубакир, Ринчиндоржийн Батболд, Жигжидийн Батжаргал, Хөххүүгийн Болормаа, Гомбын Ганбаатар, Пүрэвжавын Ганзориг, Хассуурийн Ганхуяг, Цэрэнпилийн Даваасүрэн, Батжаргалын Заяабал, Лувсанбямбаагийн Мөнхбаясгалан, Баатаржавын Мөнхсоёл, Нанзадын Наранбаатар, Пүрэвжавын Сайнзориг, Даваагийн Цогтбаатар, Баттогтохын Чойжилсүрэн, Дашцэрэнгийн Энхтүвшин нарын гишүүд ирсэн байна.

Байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцэх асуудлыг танилцуулъя.

Нэг.Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн “Тогтоолын хавсралтад өөрчлөлт оруулах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын тогтоолын төсөл.

Засгийн газар 2026 оны 6 сарын 18-ны өдрийн мэдүүлсэн. Анхны хэлэлцүүлэг.

Хоёр.Байнгын хорооны тогтоолын төсөл “Төрийн аудитын байгууллагын 2027 онд гүйцэтгэх аудитын сэдэв батлах тухай”

Гурав.Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төсөл.

Дөрөв.Монгол Улсын Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн талаарх Сангийн сайдын мэдээлэл.

Хэлэлцэх асуудлаар саналтай гишүүн байна уу? Байхгүй бол хэлэлцэх асуудалдаа орно.

Нэг.Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн тогтоолын төсөл /Засгийн газар 2026.06.18-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, анхны хэлэлцүүлэг/

Нэг дэх асуудал. Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн “Тогтоолын хавсралтад өөрчлөлт оруулах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийн анхны хэлэлцүүлгийг хэлэлцэж эхэлье.

Ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнийг танилцуулъя.

Загджавын Мэндсайхан Сангийн сайд, Чойгүнсэнгийн Чимидсүрэн Сангийн яамны Татварын бодлогын газрын дарга, Рэгзэнгийн Мягмаржав Татварын ерөнхий газрын Татвар хураалтын удирдлага, арга зүйн газрын дарга, Чойдоржийн Чимгэрэл Гаалийн ерөнхий газрын Барааны ангиллын хэлтсийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч байна.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлийн 39.10-д заасны дагуу хуулийн төслийг зүйл бүрээр хэлэлцэх бөгөөд Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл 4 зүйлтэй.

Төслийг зүйл тус бүрээр хэлэлцэж эхэлье.

Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлтэй холбогдуулан асуулт асуух гишүүн байна уу? Г.Ганбаатар гишүүнээр тасаллаа. Г.Ганбаатар гишүүн.

Г.Ганбаатар: Энэ тамхины онцгой албан татвар ч яах вэ дээ, нөгөө Евразийн гэрээтэй холбоотойгоор 2024 оны 7 сарын 04-нд байх аа. Тийм ээ. 368 билүү, 67 билүү. Тийм. Бараанд тамхины онцгой албан татвар ногдуулахгүй. Нөгөө юунд элссэнээрээ. Тийм ээ. Евразийн гэрээнд элссэн. Тэрийгээ бодвол онцгой албан татвараараа тохируулга хийж байгаа юу?

Ер нь тэр яагаад. Би бол тэрийг санаатай үйлдэл гэж хардаг шүү. Тэр 7 сарын 04-нд тохирсон юм байна лээ шүү дээ. Нөгөө бараагаа. Тэр яг цаана нь юу байсан бэ? Тэр яагаад Казакстанаас. Яах вэ, Казахстан ч юу байх вэ дээ, ер нь гаалийн татварт оруулаагүй тамхийг. Тэр хэний үед болсон явдал вэ гэдэг нэгдүгээр асуулт байгаа юм.

Хоёрдугаарт, Засгийн газар тэр асуудлыг цэгцлэх гээд онцгой албан татвараараа тохируулга хийж байх шиг байна.

Онцгой албан татвар чинь. Сая би бас Төсвийн байнгын хорооны даргаас асууж байлаа. Бусад Евроазийн орнуудаас орж ирж байгаагаас гадна Солонгосоос манайх чинь бас их тамхи орж ирдэг юм байна лээ шүү дээ. Тийм ээ. KT&G гэлүү, юу гэлээ Солонгосын компани бараг 52, 53 хувь импортын зах зээлийн. Тэрний онцгой албан татвар хоёрын ялгаа хэр зөрүүтэй гарч ирж байгаа юм.

Солонгосоос орж ирж байгаа, нөгөө Евразийн гэрээний хүрээнд тохируулга хийж байгаа хоёрын зөрүү хэр байгаа юм? Тэгээд тэгш харилцаа, шударга байдлыг нь хангаж чадаж байгаа юу?

Н.Наранбаатар: Хариулъя. 3 номерын микрофон. Ажлын хэсэг.

Ч.Чимидсүрэн: Г.Ганбаатар гишүүний асуултад хариулъя.

Сангийн яам Татварын бодлогын газар. Ч.Чимидсүрэн.

Евразийн хэлцэл Эдийн засаг, хөгжлийн яаман дээр зангидагдаад хийгдсэн. Тухайн үед манай энд байгаа гишүүдээс ажлын хэсэгт орсон хүн байхгүй байна.

2025 оны байдлаар тамхины импорттой холбоотой статистикийг танд хэлье. 2025 оны байдлаар янжуур тамхины импорт, гаалийн татвар 272.0 тэрбум байгаа. Үүнээс татварт 297.0 тэрбумыг төвлөрүүлсэн.

Импортын 10 аж ахуйн нэгж байгаа. Үүнээс 3 компани нь “Алтан гадас трейд”, “Волтом”, “Номун тобак” гээд ийм 3 компани нийт импортын 98 хувийг нь эзэлдэг юм байна.

Янжуур тамхийг 14 улсаас импортолж байгаа. Үүнээс топ 3 нь Солонгос, Казахстан, Индонези улсуудаас байгаа юм.

Тэгэхээр энэ удаагийн Онцгой албан татварын хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт түрүүний таны хэлсэн Евроазийн түр хэлэлцээртэй холбоотой гаалийн албан татвар 30 хувь авч байсныг тэглээд, онцгой албан татвар дээрээ 30 хувиараа тавьж байгаа юм.

Тэгэхээр энэ дээр ялгаатай зүйлүүд байхгүй гэсэн үг.

Н.Наранбаатар: Г.Ганбаатар гишүүн тодруулна.

Г.Ганбаатар: Ер нь ийм л юм л даа. Казахстангаас тийм их хэмжээний импортын тамхи орж ирдгийг мэдсээр байж тэнд гаалийн татвар тэглэх асуудалд бараа оруулна гэдэг бол тэнд цаана нь ямарваа нэгэн байдлаар лобби авсан гэсэн үг. Яах вэ, та нар энэ ажлын хэсгийн хүмүүс тэр үед ажлын хэсэгт ажиллаагүй байна л даа.

Нөгөө талдаа энэ чинь онцгой албан татвараар тохируулга хийгээд бизнесийн өрсөлдөөний тэгш зарчмыг л хангаж байгаа бол бусад нь дүүрч.

Гэхдээ цаашдаа ийм байж болохгүй л дээ. Ямарваа нэгэн байдлаар гэрээ байгуулахдаа аль нэг улсад юм уу, аль нэг бизнесийн компани, бүлэглэлд давуу тал олгож болохгүй шүү.

Та нар цаашдаа энэ дээр анхаарч ажиллах ёстой. Тэрний чинь юунд л Засгийн газар сүүлдээ онцгой албан татвараар тохируулга хийж байна шүү дээ. Анхаарч байгаарай л гэж хэлж байгаа юм.

Н.Наранбаатар: Үг хэллээ.

Онцгой албан татварын тухай хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлтэй холбогдуулан зарчмын зөрүүтэй санал гаргах гишүүн байна уу? Алга байна. /алх цохив/

Хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлтэй холбогдуулан асуулт асуух гишүүн байна уу? Алга байна. /алх цохив/

Хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлтэй холбогдуулан зарчмын зөрүүтэй санал гаргах гишүүн байна уу? Алга байна. /алх цохив/

Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлтэй холбогдуулан асуулт асуух гишүүн байна уу? Алга байна. /алх цохив/

Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлтэй холбогдуулан зарчмын зөрүүтэй санал гаргах гишүүн байна уу? Алга байна. /алх цохив/

Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлтэй холбогдуулан асуулт асуух гишүүн байна уу? Алга байна. /алх цохив/

Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлтэй холбогдуулан зарчмын зөрүүтэй санал гаргах гишүүн байна уу? Алга байна. /алх цохив/

Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн “Тогтоолын хавсралт өөрчлөлт оруулах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийн анхны хэлэлцүүлгийг хэлэлцэж эхэлье.

Тогтоолын төсөлтэй холбогдуулан асуулт асуух гишүүд байна уу? Кнопоо дарчих.

Үг байхгүй. Ж.Батжаргал гишүүн асуулт асууя.

Ж.Батжаргал: Тогтоолын төсөл гэхээсээ илүү нэг төрлийн бүтээгдэхүүн дээр хоёр онцгой албан татвар гэж байж таарахгүй. Тамхины хяналтын хуулийг дагаад онцгой албан татварт өөрчлөлт оруулж байгаа.

Одоо энэ Евроазийн худалдааны түр гэрээтэйгээ холбогдоод гаалийн татвар нэгэнт тодорхой бүс нутаг дээр байхгүй болсонтой холбогдоод ерөөсөө энэ төрлийн бүтээгдэхүүн дээр гаалийн татваргүй болгож байж бүх бүсүүдэд нэг ижил түвшин байх юм байна. Тэр гаалийн татварыг онцгойгоор нөхөх юм байна гээд ингээд шийдэл гаргаад оруулаад ирж байна гэж ойлгоод байгаа шүү дээ би.

Тэгэхээр энэ хоёр хуулийн чинь хоорондын нийцэл яаж хангагдах юм бэ гэдэг асуудал байгаад байна л даа.

Тэр Тамхины хяналтын тухай хуулийг дагаж байгаа онцгой, энэ онцгой хоёр чинь яаж болох юм. Үүгээр нь явбал тэнд байж байгаа тэр онцгой албан татварын чинь баримталж байгаа бодлого нь энэ дотроо хувь процентоороо шингэж чадаж байгаа юм уу, үгүй юм уу?

Нэг их зовлонтой юм болчихоод байгаа. Бид хэд тамхины хяналтын хуулиа дагасан онцгой албан татвараа анхны хэлэлцүүлэг хийчихсэн. Чуулган дээр.

Одоо энд тусад нь дахиад нэг онцгой дээр анхны хэлэлцүүлэг хийчхэж байгаа байхгүй юу.

Тэгэхээр энэ хоёрыг нийлүүлэх тухай ойлголт байхгүй болчихоод байгаа байхгүй юу. Бараг үндсэндээ. Тэгээд алийг нь мөрдөх юм? Хэдүүлээ. Тэгээд нөгөө барьж байгаа бодлого маань хангагдах билүү, үгүй билүү? Энэ дээр л нэг тийм сонин юм болчихоод байгаа юм.

Н.Наранбаатар: 3 номерын микрофон хариулъя.

Ч.Чимидсүрэн: Ж.Батжаргал гишүүний асуултад хариулъя.

Сангийн яам Татварын бодлогын газар. Ч.Чимэдсүрэн.

О.Номинчимэг гишүүдийн ахалсан Тамхины хяналтын тухай хууль дээр тамхи түүндээ бас зохицуулалтгүй байсан электрон тамхи болон бусад төрлийн тамхиудын зохицуулалтын асуудал.

Хоёрт нь, онцгой албан татварын биет хэмжээнд ногдож байгаа татварын хэмжээг нэмэгдүүлэх тухай асуудал зохицуулагдаад явж байгаа.

Бидний хувьд Засгийн газраас барьсан онцгой албан татвар дээр яг таны хэлж байгаагаар гаалийн албан татварыг зарим 5 оронд тэглэсэнтэй холбоотой ийм зөрүү байдал өрсөлдөөний асуудал үүсэж байгаа учраас үүнийг жигдлэх

зорилгоор гаалийн татвараа болиулаад онцгой албан татвар дээрээ 30 хувиа авч байгаа.

Тэгэхээр онцгой албан татвартаа биет хэмжээ болон үнийн дүнгээс авдаг 63 улс орон байгаа. Хайбрид хэлбэрээр авдаг. Тоо хэмжээ дээр нь ч авдаг, үнийн дүнгээс нь ч онцгой албан татвараа ногдуулдаг ийм хослол хэлбэрээр авч байгаа ийм олон улсын туршлага байгаа.

Тэгэхээр тэрийг бид судалж байгаад энэ шийдэл байж болох юм гэдгээр энэ зохицуулалтыг оруулсан.

Тийм ч учраас Онцгой албан татварынхаа хуулийнхаа 5.5 дээр нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйлдвэрлэж борлуулсан үнэ, эсвэл импортын гаалийн үнээс нь тодорхой хувиар хосолсон хэлбэрээр тогтооно гэсэн найруулгыг оруулсан.

Н.Наранбаатар: Гишүүд асуулт асууж, хариулт авч дууслаа. /алх цохив/

Тогтоолын төсөлтэй холбогдуулан зарчмын зөрүүтэй санал гаргах гишүүн байна уу? Алга байна. /алх цохив/

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 39.24-т заасны дагуу хууль тогтоолын төслийн талаар зарчмын зөрүүтэй санал гараагүй бол анхны хэлэлцүүлгээр батлуулах горимын санал гаргаж болно гэсний дагуу хууль тогтоолын төслийг анхны хэлэлцүүлгээр батлах горимын санал гаргаж байна.

Горимын саналаар санал хураалт явуулна. Гишүүд санал хураалтад бэлтгэе. 9 хүн орсон байна. Одоо нэг хүн ороогүй. Г.Ганбаатар гишүүн бэлтгээгүй бэлтгээгүй байна.

Горимын саналаар санал хураалт явуулъя. Санал хураалт. /алх цохив/

60 хувиар горимын санал дэмжигдлээ.

Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн “Тогтоолын хавсралтад өөрчлөлт оруулах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийн анхны хэлэлцүүлгийг явуулсан талаарх Төсвийн байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанд Улсын Их Хурлын гишүүн хэн танилцуулах вэ? Э.Болормаа гишүүн танилцуулна.

Онцгой албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн “Тогтоолын хавсралтад өөрчлөлт оруулах тухай” хуулийн анхны хэлэлцүүлгийг хэлэлцэж дууслаа.

Хоёр дахь асуудал.

Хоёр.Байнгын хорооны тогтоолын төсөл
/Төрийн аудитын байгууллагын 2027 онд гүйцэтгэх
аудитын сэдэв батлах тухай/

“Төрийн аудитын байгууллагын 2027 онд гүйцэтгэх аудитын сэдэв батлах тухай” Төсвийн байнгын хорооны тогтоолын төслийг хэлэлцэж эхэлье.

Ажлын хэсгийг оруулаарай.

Ажлын хэсгийг танилцуулъя. С.Магнайсүрэн Монгол Улсын Ерөнхий аудитор, З.Цэдэнжав Монгол Улсын Ерөнхий аудиторов орлогч, Б.Бундхорол Тамгын дарга Тэргүүлэх аудитор, Х.Баярмаа Бодлого, төлөвлөлт, инновацын газрын дарга, Л.Эрдэнэчулуун Бодлого, төлөвлөлт, инновацын газрын менежер, М.Наранжаргал Гүйцэтгэлийн аудитын газрын Аудитын менежер, Ө.Сарантуяа Бодлого, төлөвлөлт, инновацын газрын Ахлах шинжээч.

Төрийн аудитын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1-д Монгол Улсын Ерөнхий аудитор аудитын сэдвийг Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороонд танилцуулж шийдвэрлэнэ гэж заасны дагуу Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны гүйцэтгэх аудитын сэдвийн талаар Монгол Улсын Ерөнхий аудитор С.Магнайсүрэн танилцуулна.

4 номерын микрофон.

С.Магнайсүрэн: Сэдэв. Тийм ээ. Сэдэв нь гэж ойлгосон. Тийм ээ.

Байнгын хорооны дарга, эрхэм гишүүд ээ,

Та бүхний энэ өдрийн мэндийг хүргэе.

Төрийн аудитын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1-д Монгол Улсын Ерөнхий аудитор аудитын сэдвийг Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороонд танилцуулж шийдвэрлүүлнэ гэж заасны дагуу Төрийн аудитын байгууллагын 2027 онд гүйцэтгэх аудитын сэдвийн төслийг боловсруулан Төсвийн байнгын хороонд ирүүлж ийнхүү танилцуулж байна.

Аудитын сэдвийг боловсруулахдаа улсын хөгжлийн бодлогын хэр мэргэжилтийн явцад тулгамдаж буй асуудлыг тодорхойлох, түүнийг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, Засгийн газрын үйл ажиллагаа, төрийн санхүү, төсвийн хөрөнгийн хяналтыг сайжруулах, үүнтэй холбоотой эрсдэлийг бууруулах, иргэд, олон нийтийн ашиг сонирхлыг харгалзах, улмаар аудитын үр дүнгээр иргэдийн амьдралын чанарыг дээшлүүлэх зорилгыг баримтлан ажилласан бөгөөд энэ хүрээнд холбогдох байгууллагуудаас ирүүлсэн санал, олон нийтийн

оролцоонд суурилсан мэдээлэл, бусад судалгааны эх үүсвэрийг ашиглан сэдвийг тодорхойллоо.

Төрийн аудитын тухай хуульд заасны дагуу аудитын сэдвийг сонгохдоо тухайн сэдвээр –

- ➔ урьдчилсан судалгаа, тооцоолол хийгдсэн байх,
- ➔ төсөв, санхүү, хугацаа болон хүний нөөцийн чадавхтай байх,
- ➔ иргэд олон нийтийн анхааралд байгаа үнэн зөв хариу хүссэн нийтийн ашиг сонирхлыг хөндсөн асуудал байх.

Төрийн аудитын байгууллагын аудитын сэдэвт санал авах хугацаанд иргэд олон нийтээс ирүүлсэн санал зэрэг шалгуур сэдвийн стратеги мэдээллийг харгалзан үзлээ.

Төрийн аудитын байгууллага хууль тогтоомжоор хүлээсэн чиг үүргийн хүрээнд болон бодлогоор гүйцэтгэх нийт 35 аудитын сэдвийг судалж бэлтгэснээс хуульд заасны дагуу гүйцэтгэх 23, төрийн аудитын бодлогоор гүйцэтгэх 12 сэдвийг танилцуулж байна.

Төрийн аудитын тухай хууль болон Төсвийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд заасан хугацаанд аудитын байгууллага 2027 оны 01 сарын 25-наас 6 сарын 15-ны өдрийн хооронд Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан, нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл, улсын болон орон нутгийн төсөвт байгууллага, сан, төсөл, хөтөлбөр, төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн санхүүгийн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлд аудит хийж холбогдох дүгнэлт, зөвлөмжийг хүргүүлнэ.

Мөн Газрын тосны тухай, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай, Улс төрийн намын тухай, Шилэн дансны тухай, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн тухай, Улсын Их Хурлын хяналт, шалгалтын тухай, Үндэсний баялгийн сангийн тухай хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийн хүрээнд газрын тосны өртөг нөхөх зардлыг баталгаажуулах, улсын хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтэд үнэлгээ өгөх, улс төрийн намын санхүүжилт, сонгуулийн зардлын тайланд дүгнэлт гаргах, Үндэсний баялгийн сангийн тайланд аудит хийх зэрэг санхүү, гүйцэтгэлийн болон нийслэлийн аудитыг хийхээр төлөвлөлөө.

Төрийн аудитын байгууллагын бодлогоор гүйцэтгэх сэдвийн тухайд Монгол Улсын хөгжлийн бодлого тогтвортой хөгжлийн зорилго, зорилттой уялдуулан ойн нөөц, түүний хамгаалалт, ашиглалт, нөхөн сэргээлтийн үр дүн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн талаар төрөөс баримталж буй бодлогын хэрэгжилт, үр нөлөө зэрэг сэдвийг тусгасан бол Улсын Их Хурлын Байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуйн Байнгын хорооны саналын дагуу Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн хэрэгжилт, үр нөлөө сэдэвт аудитыг хийхээр төлөвлөлөө.

Иргэд, олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэх, ил тод байдлыг хангах зорилгоор Төрийн мэдээллийн нэгдсэн e-mongolia системээр ирүүлсэн саналуудыг харгалзан төрийн худалдан авах ажиллагааны хууль тогтоомжийн нийцэл, төлөвлөлт, хэрэгжилт, үр нөлөөт байдал, сэдвийг тусгалаа.

Сүүлийн жилүүдэд кибер орчин дахь гэмт хэрэг, мэдээллийн аюулгүй байдлын зөрчил нэмэгдэж байгаатай холбогдуулан Монгол Улсын кибер аюулгүй байдлын тогтолцооны үр нөлөө, төрийн мэдээллийн системийн хамгаалалтын түвшин, эрсдэлийн удирдлагыг үнэлэх зорилгоор Монгол Улсын кибер аюулгүй байдлыг хангах тогтолцоо, түүний үр дүн, үр нөлөө сэдэвт аудитыг төлөвлөөд байна.

Төрийн аудитын бодлогоор гүйцэтгэх сэдэв болон урьдчилсан аудитын хүрээнд эдийн засгийн суурь салбарын хөгжил, нийгмийн үр нөлөөг харгалзан Гашуунсухайт, Ганцмод хил дамнасан төмөр зам мега төслийн хэрэгжилтийн явц, үр дүнгийн байдлыг хянан үзэх шаардлагатай хэмээн уг сэдвийг төлөвлөлөө.

Түүнчлэн Монгол Улсаас 2023-2025 онд олборлож худалдахаар ачуулсан алт, зэс, жонш, төмрийн хүдэр, нүүрсний экспортолж буй үйл явцын үр дүн болон Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилт, үр нөлөө зэрэг сэдэвт аудитыг сонгон тусгасан нь засаглалын үр нөлөөг сайжруулах, иргэд, олон нийтийн хүсэлт, шаардлага, нийгмийн хүлээлтийг дэмжихэд чиглэгдэж байгаа билээ.

Төрийн аудитын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.4-д заасны дагуу орон нутаг дахь Төрийн аудитын газар нь тухайн нутаг дэвсгэртээ 4 хүртэл гүйцэтгэлийн болон нийслэлийн аудитын сэдвийг бодлогоор төлөвлөн гүйцэтгэх бөгөөд эдгээрийг Монгол Улсын Ерөнхий аудиторын шийдвэрээр баталгаажуулах юм.

Ийнхүү сэдвийг төлөвлөхдөө төрийн аудитын газруудын хүний нөөцийн бодит боломж, аудитын зардал, ачааллыг харгалзан үзэж сэдвийн сонголтыг баталгаажуулах, аудитыг гүйцэтгэх бүсчлэл, сэдвийн давтамж, төрөл хэлбэр, төсвийн хүрээ өртгийг харгалзан үзэж төлөвлөлтийг хэрэгжүүлж байна.

Төсөлд тусгасан аудитын сэдвүүд нь төсвийн хөрөнгийн үр ашиг, ил тод байдал, хариуцлагын тогтолцоог сайжруулах, бодлого боловсруулах болон шийдвэр гаргах үйл явцыг дэмжихэд чиглэсэн болно.

Төрийн аудитын байгууллагаас 2027 онд гүйцэтгэх аудитын сэдвийн төслийг хэлэлцэн шийдвэрлэж өгөхийг хүсье.

Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

Н.Наранбаатар: С.Магнайсүрэн даргад баярлалаа.

Одоо Төрийн аудитын байгууллагын 2027 онд гүйцэтгэх аудитын сэдэвтэй холбогдуулан асуулт асуух гишүүд нэрсээ өгье.

Р.Батболд гишүүнээр тасаллаа. П.Сайнзориг гишүүн асуулт асууя.

П.Сайнзориг: Би зүгээр аудитын сэдэвтэй холбоотойгоор төрийн өмчит компанийн хөрөнгө оруулалт, төлөвлөлт, тогтолцоо, хяналтын үр дүн гээд. Энэ чухал сэдэв байна гэдэг зүйлийг онцолж хэлж байгаа юм.

Өөрөөр хэлэх юм бол төрийн болон орон нутгийн өмчит компанийн засаглалын тухай хууль 2027 оны 01 дүгээр сарын 01-нээс хэрэгжиж эхлэх гэж байгаа. Үүнтэйгээ зэрэгцүүлээд энэ сэдэв чухал байж болох юм.

Цаашдаа төрийн болон орон нутгийн компанийн засаглалыг сайжруулах чиглэлд хэрэгтэй сэдэв байж болох юм гэж үзэж байгаа юм.

Би бас нэг хуулийг өргөн барих гэж байна. Төрийн худалдан авах ажиллагааны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг өргөн барих гэж байгаа.

Үүнтэй холбоотойгоор төслийн хэрэгжилт болон үр нөлөөг судалчхаад байгаа л даа. Засгийн газрын агентлагийн түвшинд.

Тэгэхээр үүнийг ингэж давхцуулж одоо тийм зүйл хийх байх даа юу, эсвэл миний төлөвлөж байгаагаар энэ хаврын чуулганд өргөн барьчхаад намар хэлэлцээд шинэ төсвийн жилээс бүр 12 дугаар сарын 01-нээс шинэ хууль үйлчлүүлж эхэлье л гэж байгаа юм.

Энэ дээр ямар давхцал байдаг юм уу? Хэрэвзээ яах вэ, Улсын Их Хурлын шууд хууль тогтоох үйл ажиллагааг тэгнэ ингэнэ гэж хэлж чадахгүй л дээ. Зүгээр миний төлөвлөж байгаагаар, харж байгаагаар хууль намар батлагдвал энэ сэдэв хэр үр нөлөөтэй байх бол гэж бодож байна.

Хоёрдугаарт, Ганцмод, Гашуунсухайт хил дамнасан төмөр замын мега төслийн хэрэгжилт гэж байна.

Тэгэхээр ирэх жилийн 4 сард орно гэдэг Засгийн газар мэдээлэл өгч байгаа шүү дээ. Угаасаа энэ дээр аудит орохгүй юу? Сэдэвтэй байсан сэдэвгүй байсан төслийн хаалттай холбоотойгоор төслийн бүтээн байгуулалтын үе шат дуусаж ашиглалтын үе шат руу шилжихтэй холбоотойгоор энэ зүйл хийгдэхгүй юу? Энэ заавал энэ дээр сэдэв болж орох ёстой юу? Үүнийг ерөнхийд нь дэмжиж байна.

Зүгээр энэ дээр сэдэв биш, харин заавал хийгдэх ёстой юу гэдэг зүйлийг л би зүгээр асууж байгаа шүү.

Хоёр асуулт юм даа. Би нэг дээр нь саналаа хэлж байгаа юм. Хоёр нь Төрийн худалдан авах ажиллагааны хуулийн шинэчилсэн найруулгыг өргөн

барих гэж байна. Одоогийн үйлчилж байгаа хууль дээр л хийгдэх гээд байгаа юм шиг санагдаад байна л даа.

Тэгээд үүнийг хийчхээд байгаа. Засгийн газрын түвшинд бол судлаач дээр хийлгэсэн. Монгол Улсын Их Сургуулийн Хууль зүйн сургуулийн багш судлаачдаар хийлгэсэн байна лээ.

Энэ дээр С.Магнайсүрэн дарга нэг хариулж өгөөч. Хоёр асуулт. Сүүлийн хоёр асуулт.

Н.Наранбаатар: С.Магнайсүрэн дарга хариулъя. 4 номер.

С.Магнайсүрэн: П.Сайнзориг гишүүний асуултад хариулъя.

Үндэсний аудитын газар С.Магнайсүрэн.

Эхний худалдан авах ажиллагааны тухай хуультай холбогдуулаад хэлэхэд ер нь иргэдээс бид 11-11, тэгээд бусад манай өөрийн сайтаар дамжуулж санал нэлээн авдаг.

Энэ хүрээндээ бид ийм сэдэв үзэх тийм нэг сэдэв байж болох юм гэдэг байдлаар өнөөдөр Байнгын хороондоо танилцуулж байгаа юм.

Хэрвээ Байнгын хорооны гишүүд шаардлагагүй ээ, хуулийн төсөл явж байгаа гэдэг байдлаар санал хураавал би үүнийг хасахад асуудал байхгүй. Яагаад гэхээр манай өнөөдрийн хүн өдөр ачааллаа тооцохоор бид нарынх хасах буюу эсрэг ачаалалтай.

Бид чинь ер нь ядаж 20 хувьтай нэг хоосон орон зайтай байж байгаад гэнэтийн Улсын Их Хурал дээр ажлын хэсэг, түр хороо, Хянан шалгах хороо, сонгол дээр оролцох боломж бүрддэг. Гэтэл бид ачаалал бүр хасах руугаа орсон явж байгаа учраас би татгалзах зүйлгүй. Энэ дээр гишүүн санал гаргавал надад асуудал алга гэж хэлэх гэж байна.

Ганцмод, Гашуунсухайтын тухайд бид энэ жил Туулын хурдны зам гээд үзээд сая 6 сарын 30-нд маргааш бид Байнгын хороонд юмаа өгч байгаа.

Ер нь бид бодит цагийн аудит буюу зэрэгцээд аудит хийдэг, урьдчилж хийдэг олон улсын жишиг рүү алхаад жилд нэг сэдэв оруулж байгаа. Энэ жил Туулын хурдны зам орсон. Ирэх жил 2027 ондоо Гашуунсухайт, Ганцмодыг төлөвлөсөн байгаа юм.

Зэрэгцэж хийдэг нь эрсдэлээс сэргийлэхэд үндсэндээ чиглэгддэг. Түүнээс гүйцэтгээд дууссан хойно нь тэгсэн, ингэсэн гэдгээрээ биш, эрсдэлээс сэргийлдэг учраас энэ сэдвээ оруулсан явж байгаа. Зарим зүгээр орон нутаг дээр байгаа сэдвүүдийг би орон нутгийнх нь түвшинд 4 сэдвийнх нь хүрээнд оруулаад явах

бололцоотой гэж үзээд энэ одоо улс орны чанартай томоохон мега төсөл учраас л сонгож оруулаад байгаа юм.

Тэгээд Байнгын хорооны гишүүд аль ч талаар шийдвэрлэхэд бидэнд татгалзах зүйл алга.

Н.Наранбаатар: П.Сайнзориг гишүүн.

П.Сайнзориг: Би яг урьдчилсан зарчмын зөрүүтэй санал бэлдээгүй л байна л даа. Одоо ингээд өргөн барьсан жишээ нь Ойн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга байгаа. Энэ намрын чуулганд хэлэлцэнэ гээд л холбогдох Байнгын хороо нь ярьж байна лээ.

Зүгээр яг үүнийг шинэ хуулийг хэлэлцээд гараад, шинэ хууль маань өөрөө энэ байгаа хуулийн л хэрэгжилтийн үр дүнд л гарч байгаа шүү дээ.

Тэгэхээр ер нь ийм сэдвүүд буюу Засгийн газартай уялдах асуудал дээр нэг жоохон тийм байна уу даа л гэж би зүгээр бодож байна.

Тэгээд та анхаарна биз. Үүний оронд харин Газрын тухай хуулиараа багц хууль дээр хийж болохгүй юу? Энэ бүхэлд нь л үзнэ шүү дээ.

Монгол Улсын суурь капитал, эдийн засгийн бүх хамаарал энэ газар, түүний хэвлийн баялгийг ашиглахтай холбоотой. Хөдөө аж ахуйн салбар ч гэсэн үүнээс хамааралтай.

Ер нь энэ газрын хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг бүхэлд нь нэг дүгнээд өгвөл уг нь энэ сэдвүүдийг илүү л хамааруулсан байдалтай байх болов уу. Тусгай хамгаалалттай газар нутаг нь яаж байгаа юм. Газрын хуулиуд нь яаж байгаа юм. Өмчлүүлэх асуудал юу болж байгаа юм.

Н.Наранбаатар: Хариулъя. 4 номер.

С.Магнайсүрэн: П.Сайнзориг гишүүний асуултад тодруулж хариулъя.

Үндэсний аудитор С.Магнайсүрэн.

Худалдан авах ажиллагааны асуудал сүүлийн 3, 4 жилийн манай статистик мэдээг үзэхээр дандаа иргэдээс хүсэн хүлээсэн асуудлын эхний олон санал авсан ийм сэдэвт орсон учраас бид энэ жил оруулсан.

Ер нь хууль маань хэлэлцэгдэн батлагдах нь намар гэж ойлгоод, эсвэл ирэх жил боллоо гэхэд бидний гаргаад тавьсан юм хуулийн хэлэлцүүлэг батлагдах үед түрүүлээд гарвал бас хэрэг болох мэдээлэл болох болов уу, тус дэм болох болов уу гэсэн нэгдүгээрт ийм бодол байна.

Ойн тухай асуудал дээр ч гэсэн өнгөрсөн жил бид тавих гэж байгаа. Тэгээд энэ жил тавьж байгаа. Таны саяын ярьсан газрын төлбөр, газрын хуулийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилттэй холбоотой асуудлыг бид нийслэл дээр онцгойлон үзээд энэ 2026 онд нийслэлийн бодлогоор хийгдэх 4 сэдвийн хүрээнд одоо хийгдээд явж байгаа. Намар тайлан нь гараад дуусах учраас бид нийслэлийн хэмжээнд хийгээд явж байгаа.

Ер нь газрын хууль тогтоомжийн... /минут дуусав/

Н.Наранбаатар: П.Сайнзориг гишүүн.

П.Сайнзориг: Ойлголоо. 2027 оны 8 сараас 11 сарын хооронд хийх гээд байгаа байхгүй юу. Төрийн худалдан авах.

Энэ үед чинь шинэ хууль гараад дөнгөж хэрэгжээд явахаар би хэр бодитой вэ л гэж байгаа юм. Би зүгээр яах вэ, төсөөллөө ярьж байна шүү дээ. Бид хэд урьдчилаад Улсын Их Хурлыг заавал хууль баталж байна гэж хэлж чадахгүй. Тэгэхдээ би зүгээр хууль санаачилж өргөн барих гэж байгаа гишүүний хувьд энэ намар буюу 2026 онд үүнийг батлуулна гэсэн л зорилт тавьж байгаа.

Тэгэхээр энэ дээрээ та бодоорой гэдэг зүйлийг хэлмээр байна.

Хоёрдугаарт, нийслэлийн газар олголтоосоо гадна тусгай хамгаалалттай газар нутаг болон бэлчээрийн аж ахуй ч байдаг юм уу, энэ бүх зүйлүүдийг дүгнэмээр байгаа байхгүй юу. Зарим мэдээллүүдийг сонсохоор их эмзэглэмээр л байгаа шүү дээ. Цөлжилт, газрын доройтол чинь нэлээн өндөр түвшинд хүрсэн. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн менежментүүд чинь алдагдсан. Тэнд яг үнэндээ хэлэхэд суурин газруудын л зөвшөөрөл, байшин сав барих зөвшөөрөл өгөөд л байж байгаа шүү дээ.

Тэгэхээр энэ уг нь чухал сэдэв буюу цаашдаа Улсын Их Хурал энэ газрын хууль тогтоомжийг нэг бүхэлд нь эргэж харах... /минут дуусав/

Н.Наранбаатар: Үг хэллээ. Р.Батболд гишүүн асуулт асууя.

Р.Батболд: Аудитын сэдвүүдээр яг онцгойлон тэрийг нэмье, үүнийг хасъя гэсэн санал алга байна.

Тэгэхдээ нэг зүйлийг асуумаар байна. Түрүүн жил бид 10, 11 сарын үед аудитын сэдэв баталж байсан санагдаад байна. Тухайн үед нэг сэдэв оруулъя. С.Магнайсүрэн дарга ч гэсэн өөрөө зөвшөөрөөд урьдчилсан аудит хийдэг баймаар байна. Ингэж явах ёстой гээд хэлж байсан.

Нийслэлээс хэрэгжүүлж байгаа мега төслүүдтэй холбоотой, урьдчилсан төсөвт өртөгтэй холбоотой урьдчилсан аудит хийхгүй юм уу гэсэн. Хийнэ гэсэн.

12 сарын 25-нд билүү та нэг тайлан өгнө. Одоохон болох гэж байгаа гэсэн. Тэр маань ирлүү, ирээгүй билүү?

Одоо Нийслэлийн сонсгол дээр та бас энэ 6 сарын 30 гэхэд бид бас нэг тайлан өгөх гээд байгаа гээд байгаа. Тэр маань хэзээ ирэх гэж байгаа билээ? Тэгээд энэ дээр нэг хариулт авъя. Тэр тайлангууд маань хаачсан бэ? Яг ажлын сэдэв рүү оруулъя гэхээр одоо яг хийгдээд байгаа, өгөх гээд байгаа гэсэн. Тэр тайлан хаана байна.

Н.Наранбаатар: 4 номер хариулъя.

С.Магнайсүрэн: Р.Батболд гишүүний асуултад хариулъя.

Үндэсний аудитын газар С.Магнайсүрэн.

Өнгөрсөн жил Төсвийн байнгын хороон дээр гишүүд ярьж байгаад 2 сэдвийг бид ярьж байгаад, нэг нь шинэ хоршоо хөдөлгөөнтэй холбоотой, нөгөөдөх нь орон нутгийн өмчит компаниуд, аж ахуйн нэгжүүдийн байдлыг үзье гэсэн ийм 2 сэдэв нэмэгдээд.

Тэгээд энэ 2 сэдвээ бид нэгтгээд Байнгын хороон дээрээ манайх танилцуулъя. Хийх нь аймаг, орон нутаг маань өөр өөрийнхөө нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд хийгээд бид нэгдсэн арга зүйгээр удирдаж эмхэтгэж хийгээд тэгээд Байнгын хороон дээрээ танилцуулъя гэдэг байдлаар шийдэгдээд. Энэ маань яг хугацаандаа хийгдэж байгаа. Анэ танилцуулагдана.

Мега төслийн тухайд өнгөрсөн жил бид нэлээн ярьж байгаад Туулын хурдны замыг тавиад. Сая сонсгол явлаа. Бид 6 сарын 30 буюу маргааш тайлангаа Төсвийн байнгын хороонд ирүүлэхээр бэлэн болсон. Өнөөдөр сүүлийн байдлаар хянагдсан.

Энэ жил бид нийслэлийн мега гэхээсээ илүү нийслэл дээр бид 4 сэдэв батлахдаа зарим төслүүдийг оруулна. Оруулахаар урьдчилсан байдлаар ярьж байна. Улс орны хэмжээнд Ганцмод, Гашуунсухайтын мега төслөө үзье гэдэг байдлаар л сэдэв орж ирсэн байгаа.

Ямар ч байсан бид урьдчилсан чиглэлээрээ жилд нэг сэдэв гүйцэд дуусаагүй ч гэсэн үзээд явах нь зүйтэй гэж үзсэн.

Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн ерөнхийлөн захирагчийн ерөнхийлөн захирагчийн хүрээнд энэ төслийн ерөнхий санхүүгийн юу тайлагнагдаж байгаа боловч яг нийцэл, гүйцэтгэл, санхүү гээд цогцоороо үздэг нь яг тусгай сэдвээр орж ингэж цогц үзэх шаардлагатай байгаа.

Тийм учраас энэ сэдэв орж ирсэн байгаа. Жилд нэгийг ярьсныхаа дагуу оруулаад явж байгаа гэж ингэж ойлгож болно. Баярлалаа.

Н.Наранбаатар: Р.Батболд гишүүн тодруулъя.

Р.Батболд: Яах вэ, ерөнхийдөө жилд нэг гээд ороод ирэхээр наадах чинь 26 жилийн дараа гэдэг юм уу, 14 жилийн дараа гэдэг юм уу, нийслэлийн ч гэдэг юм уу, 26 төсөл ингэж орох нь л дээ.

Тэгэхээр ер нь ингэж явмааргүй байгаа юм. Нийт дүнгээр нь байдаг юм уу, урьдчилсан нэг аудитын дүгнэлт хэзээ энэ төсөл хэрэгжих гээд байна. Түүнээс нь өмнө уг нь хийдэг байх л хэрэгтэй байгаа юм. Түүнээс араас нь явмааргүй байна.

Тэгээд тэр тайлангууд маань яалаа гэдэг асуудал байна. Тэрийг нэг хариулж өгөөч.

Ер нь бид араас нь явмааргүй байна. Тэгээд жилд нэг гэх юм наадах чинь 5 жилийн дараа трамвай төсөл ч гэдэг юм уу, метро төсөл араас нь аудит хийгээд яах вэ дээ. Жилд нэг төсөл гэхээр тийм л юм болох нь байна шүү дээ.

Тэгээд урьдчилсан аудитаа нэгдсэн байдлаар яаж ийж байгаад хийх боломж байхгүй юм уу?

Н.Наранбаатар: 4 номерын микрофон. Хариулт.

С.Магнайсүрэн: Р.Батболд гишүүний тодруулга асуултад хариулъя. С.Магнайсүрэн.

Урьдчилсан аудитыг өнгөрсөн жил бид эхлүүлсэн. Энэ бол нөгөө олон улсад нэлээн түгээмэл хэрэглээд ирсэн үр ашигтай ийм хэлбэр гэж үздэг. Энэ утгаараа бид Туулын хурдны замыг тал бүрээс ярьж байгаад Төсвийн байнгын хороо маань дэмжээд оруулж өгсөн.

Ер нь урьдчилсан аудит гэдэг нь дуусаагүй тийм төсөл, арга хэмжээ, төсөл эхлэхээс өмнө үздэг л ийм юу байж байгаа. Энэ удаа олон төсөл, арга хэмжээнүүд байгаа. Үүнээсээ нэлээн томоохон төсөл нэг байна гэдэг утгаар нь Ганцмод, Гашуунсухайтын энэ сэдэв оруулсан байгаа.

Гишүүдийн саналаар асуудлыг шийдээд явах бололцоотой.

Нийслэл болоод бусад өнгөрсөн жилийн төслүүд цаг хугацаандаа хэрэгжээд явж байгаа. Бид 7 сараас өмнө өгөх ёстой төслүүд бүгд... /минут дуусав/

Н.Наранбаатар: Гүйцээж хариулъя. 1 минут.

С.Магнайсүрэн: Заримыг нь бид хугацаагаа нааш нь татаж өгч байгаа. Жишээлбэл, Туулын хурдны зам Төсвийн байнгын хорооноос баталж өгсөн хугацаа 12 сард. Бид 6 сарын 30-нд өгөхөөр маргааш өгөгдөөд дуусна.

Бусад нийслэл дээр явж байгаа төслүүд ер нь хугацаандаа өгөгднө гээд. Энэ бүх сэдвийн нарийвчилсан мэдээлэл явцыг Төсвийн байнгын хороонд бичгээр маргааш яаралтай гишүүдэд мэдээлэл өгөх бололцоо байгаа. Үүнийгээ яаралтай өгье.

Энд орж ирж байгаа сэдэв бол манай хүч нөөц, боломж, тэгээд сэдвийн стратеги сонгох үндэслэл, олон нийтийн хариу хүсэн хүлээсэн байдал, санал энэ бүх юмыг үндэслээд оруулж ирж байгаа ийм сэдвүүд гэж ойлгож болно. Баярлалаа.

Н.Наранбаатар: Гишүүд асуулт асууж, хариулт авч дууслаа. /алх цохив/

Төрийн аудитын байгууллагын 2027 онд гүйцэтгэх аудитын сэдэвтэй холбогдуулан санал гаргах гишүүн байна уу? Санал гаргах. Тийм.

Н.Наранбаатар: Б.Заяабал гишүүн.

Б.Заяабал: Баярлалаа. Төрийн аудитын байгууллагын 2027 онд гүйцэтгэх аудитын сэдэв дээр тусгайлан өгөх санал байхгүй байна.

Тэгэхдээ эндээс хийгдэж байгаа аудитыг хараад үзэхэд жил болгон хийгддэг ийм ажлууд байгаа. Аудитын байгууллага дагалдуулж төсвөө оруулж ирсэн байна. Төсөв дээрээ орон тоо нэмэхтэй холбоотой, цалингаа нэмэгдүүлэхтэй холбоотой асуудлууд оруулж ирсэн байна л даа. Барилга, байшин барихтай холбоотой асуудлууд оруулж ирсэн байна.

Миний хувьд энэ дээр юу гэж хэлэх гээд байна гэхээр уламжлалт болоод хийгддэг ийм ажлуудыг сая та хэд яриандаа хэлэх шиг боллоо. Бодит цагийн горим дээр хяналт шалгалт хийгээд явдаг стандарт руу оруулна гээд л Та Ерөнхий аудиторроор томилогдохдоо ярьж байсан.

Түүнтэй чинь холбоотой яг энэ цахимжуулах ажлууд ер нь хэр хийгдэж байгаа юм бэ? Хийгдэж байгаа жил жилийн чинь аудитуудын тайлангуудыг сүүлийн хоёр, гурван жилийн зарим нэгэн сэдвүүд дээр хийгдсэн аудитуудыг чинь үг, үсэггүй уншиж үзсэн. Нэг л хэвийн л юм байдаг юм байна лээ шүү дээ.

Тэгээд нэг л хэвийн л хийгддэг, бичигддэг зүйлийг дахиад л баахан хүн хүч гаргаж хийх шаардлага байгаа юм уу? Тэрийг цахимаар товч, хялбар аргаар хийх, бодит цагийн горим дээр нь харьцуулаад хийгээд явах ямар арга байдаг юм. Энэ дээр нь Та бүхэн онцгой анхаарал хандуулаач.

Тэгээд жилийн төсөв нь үүний дараа хэлэлцэх байх. Энэ дээрээ та цахимжуулахтай холбоотой асуудлууд чинь ерөөсөө тусгагдаж орж ирээгүй. Гучин хэдэн тэрбумаар барилга барина гэсэн нэг ийм л юм харагдах шиг боллоо.

Тэгэхээр энэ дээрээ Та бүхнийг цахимжуулах дээр онцгой анхаараач ээ.

Тэгээд дээрээс нь захиргааны зардал дээр гадаад, дотоод томилолт гээд нэмэгдүүлсэн байна лээ. Одоо бүх Элчин сайдууд руу очиж Элчин сайдын газрууд, дипломат төлөөлөгчийн газрууд руу очиж шалгах зайлшгүй зайлшгүй шаардлага байдаг юм уу? Тийм их хэмжээний хөрөнгийг тэд нар гүйцэтгэл хийгээд яваад байдаг юм уу? Миний хувьд ямар ч шаардлагагүй шүү дээ. Эндээс цахимаар нь шилжүүлээд явж байгаа, шилжиж байгаа мөнгөнүүдийг эндээс нь хяналт тавиад явах бүрэн боломжтой гэж харж байгаа. Төрийн сангаас гарч байгаа мөнгөнүүд дээр.

Энэ дээр та нар уламжлалт аргаасаа арай өөрөөр, цахимжуулах хэлбэрийн юмнуудыг илүү оруулж ирсэн зүйлүүд олох байх гэж хараад байгаа.

Гэтэл яг бахь байдгаараа нөгөө л хүн хүчээр хийддэг ажлууд чинь дахиад л яваад байна. Энэ дээрээ та онцгой анхаараач.

Хоёрдугаарт нь, бүтээгдэхүүн хуваах гэрээн дээр энэ жил дахиад аудит хийхээр орж ирж байгаа юм байна.

Ер нь Засгийн газар төрийг төлөөлж хийгдэж байгаа гэрээнүүд байгаа. Оюу Толгойтой гэхэд жишээлбэл “Эрдэнэс Монгол” компани байна. Бүтээгдэхүүн хуваах гэрээтэй гэхэд Ашигт малтмал, газрын тосны газар байна.

Засгийн газрыг төлөөлж байгаа нөгөө тал чинь ерөөсөө ажлаа хийхгүй байна шүү дээ. “Эрдэнэс Оюу Толгой” байна. Газрын тос, ашигт малтмалын газар байна.

Төрийг төлөөлж байгаа юм бол төрийн бүх асуудалд нь явах ёстой шүү дээ. Татвар төлөлт, бүтээгдэхүүн хуваалт, зардал, төсөв бүх юман дээр нь хяналт тавьж ашигтай байлгах чиглэлээр анхаарч ажиллах ёстой шүү дээ.

Тэгээд бахь байдгаараа байгаад байдаг. Танайх очоод шалгадаг. Нэг зөвлөмж гаргадаг юм уу, албан шаардлага гаргадаг юм уу. Тэрний дараагаар албан шаардлагыг биелүүлэхтэй холбоотой төлөвлөгөө гаргаж ирүүл гээд нэг ийм юм өгдөг. 6-аас 1 жилийн хугацаа тавиад өгдөг. Тэгээд тэр нь 6-аас 1 жилийн дараа юу ч болж байгаа юм бүү мэд. Дахиж эргэж хийгдэж байгаа, хянагдаж байгаа, Их Хуралд орж ирээд яг тухайн ажил яг бүрэн дууслаа. Энэ аудитын хувьд ийм ийм арга хэмжээ авлаа гэдэг юм ерөөсөө орж ирэхгүй байгаа шүү дээ.

Энэ дээрээ Та бүхэн онцгой анхаармаар байх юм. Тендерийн хуулийн асуудлууд байна. Одоо ерөөсөө энд батлагдсан хөрөнгө оруулалтын ажлуудын

чинь 60, 70 хувь нь тендер нь шалгардаг. Тэгээд цаашаа ерөөсөө явдаггүй. Тэгээд маргаантай явдаг. Ихэнх нь маргаан дээр хийгдэж байгаа. Одоо бүр амар болсон. Хэмнэлтийн хууль гээд 5 сарын 31-нээр таслаад хаядаг болсон.

Ер нь энэ хэмнэлтийн хууль бол аудитын байгууллагын хийх ажлыг Их Хурлаас хуульчилж гаргаж өгсөн зүйл гэж үзэж байгаа. Одоо бол яах вэ тэр үед энэ ковид гээд ийм асуудлаас үүссэн байх. Одоо бол энэ хэмнэлтийн хуулийг хүчингүй болгох цаг нь болсон. Аудитын байгууллага та нар энэ хэмнэлтийн хууль дээр заагдсан ажлуудыг танай үндсэн чиг үүргийн ажил шүү дээ. Та нар өөрсдөө үндсэн энэ ажлаа хийгээд явах юм төрөөс хэмнэлтийн хууль гарах ямар ч шаардлагагүй.

Н.Наранбаатар: Үг хэллээ. Г.Ганбаатар гишүүн үг хэлэх үү?

Г.Ганбаатар: Аудит хийх сэдэв дээр бас нэг санал байна. Сая харж байсан. Материал ч саяхан орж ирлээ л дээ.

Яах вэ, хуулийн дагуу гүйцэтгэх сэдэв гээд. Тэгээд энэ 9 дээр нь байна шүү дээ. Тийм ээ. Төрийн болон орон нутгийн өмчит аж ахуйн нэгжийн 2026 оны санхүүгийн тайлан гээд. Энэ одоо өмнө нь хийж байсан уу? Нэгдүгээрт.

Хоёрдугаарт, сая тэр юугаар яваад байгаа үнэхээрийн тийм байдаг юм уу? Төрийн өмчит компанийн захирлууд чинь сарын 64 сая төгрөгийн цалин авдаг юм уу? Аливаа юм чинь зах зээлийн нийгэмд би иймэрхүү бүтээмжтэйгээр ажиллана гээд гэрээ байгуулдаг. Өөрөөр хэлбэл би ийм хэмжээний цалинг аваад ийм хэмжээний компанидаа орлого оруулж чадна гээд. Ашиггүй ажилласан компаниуд яахаараа ийм өндөр цалин авдаг юм. Тэр Шивээ говийн уурхай гээд би бүр онцолж хэлэхэд тэр чинь дампуурсан л газар шүү дээ. Ажилчдынхаа цалин, нийгмийн даатгалын санг төлж чадахгүй л байсан. Захирал нь 32 сая төгрөгийн цалин авдаг юм байна шүү дээ.

Ийм мэтийн юман дээр аудит яг ямар юм явуулдаг юм?

Хоёрдугаарт нь, би энэ аудитын байгууллагыг манай улс орны жоохон төсвийн санхүү, байгаа нөөцөд хяналт тавьдаг байгууллага гэж ойлгодог шүү дээ.

Сая Б.Заяабал гишүүн ярьж байна. Өмнөговийн Баян-Овоо сум дээр явж байхад Сумын Засаг даргын Тамгын газрын дарга н.Нарантуяа төрийн болон орон нутгийн өмчөөр бараа, үйлчилгээ худалдан авах хуульд өөрчлөлт оруулахгүй бол хөрөнгө оруулалтын ажил гэдэг юм чинь явахаа байлаа. 5 сарын 30-наар. Яг үндсэндээ тендерийн маргаан гаргаж зориуд зарим газар бүр зориуд маргаан гаргадаг. Санаатайгаар маргаан гаргадаг тийм хүмүүс бий болсон байна гэж байна шүү дээ.

Тэгээд тэдийг өгчих. Бүр тоотой ярьж байгаа байхгүй юу. 500 саяыг өгчих, тэрбумыг өгчих. Тэгвэл бид энэ худалдан авах ажиллагаанд чинь оролцохгүй. Бүр

нэр устай байгаа байхгүй юу. Өмнөговь аймгийн Гурвантэс рүү явж байсан зам дээр хүртэл тийм юм гарсан байгаа байхгүй юу.

Хэрвээ та нар ийм хэмжээний мөнгө өгөхгүй бол наадхыг чинь бид шүүхэд маргаан гаргаж байгаад хүчингүй болгоно. Тэгээд дараа жил болтол та нар хүлээгээрэй гээд. Ийм юм үүсчээд байна шүү дээ.

Тэгэхээр хэмнэлтийн тухай хууль гэдэг юм чинь амьдрал дээр ер нь юу болж байна? Төрийн хэмнэлтийн тухай хууль гэдэг чинь. Үүнийгээ аудит бас нэг санал болгоод оруулаад ирээч.

Ядаж 5 сарын 30-наар худалдан авах ажиллагааг нь зогсоох гээд байгаа бол зураг төсвүүдээ үлдсэн хугацаанд нь ядаж хийж байя даа гэдэг санал гарч байна шүү дээ. Иймэрхүү юмнуудыг аудит ингээд бодооч. Тэгэхгүй гэрээний дагуу ажлаа хийчхээд байхад нь яамд нь санхүүжилтээ хийхгүй. Эсвэл тендер нь худалдан авах ажиллагаан дээр нь маргаан үүсгээд хамаг ажил нь зогсдог. Зарим үед үүнийг чинь Сангийн яамыг зориуд гэрээг нь байгуулахгүй байж байгаад төсвийнхөө алдагдлыг нөхөөд байна уу гэсэн хар сэр хүртэл орон нутагт байна шүү дээ. Энэ дээр хариулт авъя.

Н.Наранбаатар: Асуулт, хариултын горим байхгүй. Үг хэлэх л дэг явж байгаа.

Д.Үүрийнтуяа гишүүн сая нэмсэн.

Д.Үүрийнтуяа: Бодлогоор гүйцэтгэх аудитын сэдэв дотор 2023-2025 онд олборлож худалдсан, худалдахаар ачуулсан алт, зэс, жонш, төмрийн хүдэр, нүүрсний экспортыг үйл явцын үр дүнд нь аудит хийхээр орж ирж байгаа юм байна.

Тэгээд энэ бол маш сайн хэрэг. Би үүнийг бас нэг шалгаасай гэж бодож байсан юм. Яах вэ, гэхээр бид өнгөрсөн цаг хугацаанд баяжуулалтын процессын дараа гарах хэмжээний чанартай тийм хүдрээ түүхийгээр нь хүдрээр нь гаргачхаад, төлж байгаа татвар нь баяжмалаар төлөгдөж байсан ийм тохиолдлууд байгаа шүү дээ. Төмрийн хүдэр дээр. Би бүр онцлоод хэлье. Төмрийн хүдэр дээр. Дарханы төмөрлөгийн үйлдвэр дээр.

Өөрөөр хэлбэл бид татвараа бүрэн аваагүй л гэсэн үг. АМНАТ-аа. Тэгсэн атлаа зэсийн баяжмал дээр зэсийн баяжмалын агуулгад ордог хорт элемент болдог, хайлуулж цэвэршүүлэх процесст илүү их нөхөн төлбөр төлж роялтид финалтид төлж, төлбөр төлж гаргадаг энэ төмрийг төмрийн баяжмал гээд татвар тавьдаг.

Бодит гүйцэтгэлээр Эрдэнэт үйлдвэр өнөөдөр хуулиараа 15 дээр нэмэх нь 15 буюу 20 хувийн АМНАТ төлөх ёстой байтал гүйцэтгэлээрээ өнөөдөр 22 хувьтай явж байгаа. 22 хувьтай. Өөрөөр хэлбэл манай Сангийн яамны гаргасан, хэдэн

жилийн өмнө ч юм бэ дээ гаргасан, Сангийн сайдын баталсан нэг журмаар Эрдэнэт үйлдвэрийн зэсийн баяжмалыг шууд агуулгаар нь тооцоод л 100 хувь баяжмал эндээс гарах ёстой гэж үзээд л Лондоны металлын биржийн үнээр үржүүлдэг.

Энэ чинь хэвийн хорогдол гэж нэг юм байдаг юм байгаа биз дээ. Уг нь 95 хувь нь баяжмалд ордог байхгүй юу. 5 хувийн хэвийн хорогдол дээр нь АМНАТ төлдөг.

Манай Гаалийн ерөнхий газар, Татварын ерөнхий газар хоёрын автомат шууд зэсийн баяжмалын агуулга дотор байгаа төмөр, хайлш, тугалга, хар тугалга, цайр, цинк бүх зүйлүүдийг нь аваачиж тавьж байгаад автоматаар үржүүлээд АМНАТ авдаг. Тэр чинь хайлах үйлдвэрийн явцад зарим нь тоос болоод дэгдэж байгаа байхгүй юу хөөрхий.

Тэгээд яг ийм гүйцэтгэлийг гаргаж ирж чадахгүй байгаа шүү дээ. Үндэсний аудитын газар Эрдэнэт үйлдвэрийн гүйцэтгэл олон удаа л аудит хийсэн. Яг энэ асуудал өнөөдөр Татварын ерөнхий газар дээр Сангийн яамтайгаа Эрдэнэт үйлдвэр шүүх дээр Дээд шүүх дээр ялсан байгаа шүү дээ.

Тэгээд энэ өөрөө аудитын дүгнэлтээр асуудал болж гарч ирэхгүй байгаа учраас өнөөдөр хууль тогтоож байгаа хууль тогтоогчид маань энэ асуудлаа бүрэн ойлгохгүй байна шүү дээ.

Ашигт малтмалын хууль ороход үүнийг чинь асуудал биш гэж авч үзэж байна.

- Хоёрхон хувь шүү дээ гэж,
- төрийн өмчийн компани шүү дээ гэж.

Яг ийм жишгээр энэ аж ахуйн нэгжүүд чинь цаашдаа яаж явах юм. Ганц Эрдэнэт үйлдвэрийн өнөөдөр байгаа нөхцөл байдал юм шиг боловчиг цаашдаа олон бизнес эрхлэх бизнесийн үүд хаалга шүү дээ. Энэ чинь.

Зэсийн салбарт бид гаднын өөр хөрөнгө оруулагчтай байж чадах юм уу, үгүй юү гэдэг асуудал шүү дээ. Тэгсэн хэрнээ Рио Тинтогийн хэрэгжүүлж байгаа Оюу Толгой төсөл дээр болохоор 5-хан хувийн АМНАТ авдаг. Хөрөнгө оруулалтын гэрээтэй. Бүх нөхцөлд 5-хан хувь авдаг. Рио дээр асуудал үүсэх гээд байна. Танай энэ асуудлыг шийдэхгүй гэж байгаа юм. 5 хувийн АМНАТ авч байгаа юм бол яагаад бусад дагалдахуудыг нь тооцно гэж оруулж болоогүй юм.

Энэ АМНАТ-ын асуудлыг бууруулаад 10 хувь болголоо ч гэсэн өнөөдөр Эрдэнэт үйлдвэр болон бусад шинээр орох төслүүд Оюу Толгойгоос хоёр дахин их АМНАТ төлнө. Би эсрэгээр нь тэгвэл наад хууль дээр нь өөр зүйл санаачилж оруулдаг юм уу гэж бодож байгаа юм. Тэгвэл тусгайлан Эрдэнэтийн АМНАТ-ыг бүр 2 жил хүчингүй болго л доо.

Тэгээд Оюу Толгой дээрээ нэмчих. Үнэхээр болдог юм бол. Тэгээд ийм хууль бус стандартгүй шийдвэрүүд дээр нь Үндэсний аудитын дүгнэлт бас байх ёстой шүү. Үүнийг онцгой анхаараарай гэдгийг би хэлье.

Н.Наранбаатар: Да.Цогтбаатар гишүүн.

Да.Цогтбаатар: Та бүхэнд өдрийн мэнд хүргэе.

С.Бямбацогт дарга сүүлд нэлээн тодорхойлж хэлээд байсан. Үндэсний аудитын газар өмнө нь шүдгүй арслан байсан юм шиг байна лээ. Би мэдэхгүй л дээ. Одоо шүдтэй арслан болсон. Тэрийгээ харуулаадах гээд.

Тэгээд өнгөрсөн долоо хоногт хэдэн төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүдийн дарга нарын цалингийн мэдээлэл ил болсон. Энэ аудит шүдтэй болж эхэлж байгаагийн нэг үр дүн. Энэ 10 байгууллага. Зөвхөн 10-хан байгууллага. 10 байгууллага аудит руу бас нэлээн утасдаж дарамталсан юм шиг байна лээ.

Тэгээд аудитынхан болон аудитын дарга битгий нэг их айж ичээрэй. Энэ мэтчилний энэ үйл ажиллагаануудаа үргэлжлүүлээрэй. Төсөв батлахад Та хэд нэлээн, одоо юу гэдэг юм ерөнхий байдлаар. Сая Б.Заяабал гишүүн ч гэсэн хэлж байна. Өмнө нь хийдэг шигээ хийж байна гээд.

Нөгөө гаргаад байгаа тэр судалгаанууд, нэлээн ажлууд нарийвчилж хийсэн. Тэр судалгаануудаа та нар мэдээлэл авах боломжтой бүх сувгаар бүгдэд нь сайн тарааж өгмөөр байгаа юм. Тэгэхгүйгээр хүн гүтгэж байгаа 778 сая төгрөгийн цалин авлаа гэдэг дээр л нөгөө муу цагаан байрны улаан намынхан чинь боож үхэх гээд байгаа юм.

Тэгээд та хэдийг би аль болох мэргэжлийн дагуу хэн нэгний одоо тэр нэг намын даргыг дагаад далдганахгүйхэн шиг энэ үр дүнгээ тайлагнаад байгаасай гэж хүсэж байгаа юм.

Тэгээд дээрээс нь нэмээд хэлэхэд одоо энэ жил юу гэдэг юм байр ашиглалттай холбоотой, томилолттой холбоотой, дарга нарын цалин урамшуулалтай холбоотой нэг судалгаанууд явсан. Дахиад ирэх жил тэтгэмжийн асуудлыг бас тухайлж нэлээн нарийн судалмаар байгаа юм.

Ажил олгогчийн одоо тэр тамга авч байгаа нөхрийн буруутай үйлдлээс болоод халагдаж байгаа хүмүүс шүүхээр яваад тэтгэмжийн зардал гэж төрөөс хэдэн төгрөг аваад байгаа юм. Тэрийг буцааж нэхмээр байгаа юм. Хууль нь байгаа. Одоо энэ хуулийг хэрэгжүүлж эхэлмээр байгаа юм.

Хоёрдугаарт нь, дахиад нөгөө өндөр цалин авдаг дарга нар чинь өөрийнхөө багийг авчрах гэж байна гээд өмнө нь ажил хийж байсан хүмүүсийг тэтгэмж өгч тохирч халдаг болсон.

“Эрдэнэс Монгол” дээр жишээлэхэд 300 сая төгрөгийн тэтгэмж өгөөд нэг хүнийг ажлаас нь чөлөөлж байгаа юм. Дахиад нэг хүнийг 100 сая төгрөг өгөөд чөлөөлж байгаа юм.

Энэ хүмүүс багаа авчирч ажиллуулахын тулд зуу зуун сая, гурван зуу, гурван зуун саяар нь тэтгэмж өгч халаад байдаг байж болохгүй. Энэ мөнгө чинь төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүдээс одоо юу гэдэг юм мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлнэ гэж худлаа хэлээд хурааж аваад өөрсдөө гарынхаа салаагаар нэг ийм ууттай элс асгаж байгаа юм шиг асгаж тоглож байгаа мөнгө биш байхгүй юу.

Төрийн өмчүүд аж ахуйн нэгжүүд бүгдээрээ үр дүнтэй ажиллах ёстой. Үр дүнтэй ажилласныхаа дараа гэрээгээр тохирсон цалингаа авах ёстой.

Монгол Улсад хувийн хэвшлийг ярих хэрэг алга. Төрийн байгууллагад ажиллаж байгаа хүмүүс нь яахаараа Ерөнхийлөгчөөсөө, Ерөнхий сайдаасаа, Их Хурлын даргаасаа өндөр цалин авдаг юм.

Гэх мэтчилний энэ нэг төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүдийн авах цалингийн хэмжээг хүртэл Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газартай тохирох, эсвэл Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газарт саналыг нь өгөх ажил хийхгүй бол Засгийн газар дээр төсөв баталж өгөх гэж Улсын Их Хурал хоёр сар 30 их наяд дээр бүх гишүүд анхаарлаа хандуулаад хэрүүл хийгээд суудаг.

Цаад талд нь төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүд хэдэн оны балансын үнэлгээгээр нь бүү мэд 90 их наяд төгрөг.

Тэгээд хоорондоо зээл өгдөг, авдаг. Тэндээсээ өөрсдөдөө цалин урамшуулал олгодог. Дуртай хүмүүсээ ТУЗ-даа олгодог. Тэндээсээ мөнгөө үрдэг. Сонгуулийнхаа мөнгийг гаргадаг ийм утгагүй систем рүү орсон.

Тэгэхээр эд нар дээр нэлээн сайн нарийвчилж ирэх жил ажиллаасай гэж би аудитын байгууллагаас нэмэлт нэг ийм хүсэлт байгаа юм. Тэтгэмжийн талаар нэмээд ажиллаад өгөөч гэж. Тэрнээс та хэдийн зардалтай холбоотой асуудлыг дараад нь ярих байх. Тэнд нь дахиад үг хэлье. Баярлалаа.

Н.Наранбаатар: Гишүүд санал хэлж дууслаа.

Гишүүд санал хураалтдаа бэлтгэе. Аудитын сэдэв батлах тухай Байнгын хорооны тогтоолын төслийг баталъя гэсэн саналын томьёоллоор санал хураалт явуулна. Санал хураалт. /алх цохив/

73.7 хувиар дэмжигдлээ.

Байнгын хорооны тогтоолын төслийг хэлэлцэж дууслаа. /алх цохив/

Гурав.Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төсөл

Гурав дахь асуудал. Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг хэлэлцэж эхэлье.

Ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүн. С.Магнайсүрэн Монгол Улсын Ерөнхий аудитор, З.Цэдэнжав Монгол Улсын Ерөнхий аудиторовын орлогч, Б.Бундхорол Тамгын дарга, Тэргүүлэх аудитор, Х.Баярмаа Бодлого, төлөвлөлт, инновацын газрын дарга, Б.Өлзий Тамгын газрын Захиргаа, санхүү, орон нутгийн үйл ажиллагаа хариуцсан албаны менежер, Б.Цолмон Тамгын газрын ахлах шинжээч, Б.Мягмарсүрэн Тамгын газрын шинжээч.

Төрийн аудитын тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 40.2-т Монгол Улсын Ерөнхий аудитор төрийн аудитын байгууллагын үйл ажиллагааны болон хөрөнгө оруулалтын төсвийг төлөвлөн Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлнэ гэж, 40.3-д Монгол Улсын Ерөнхий аудитор Төсвийн байнгын хороогоор хянагдсан төрийн аудитын байгууллагын төсвийн төслийн эцсийн хувилбарыг улсын төсөвт нэгтгүүлэхээр санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хуульд заасны дагуу хүргүүлнэ гэж заасны дагуу Монгол Улсын Ерөнхий аудиторроос 2026 оны 6 сарын 12-ны өдөр Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг ирүүлсэн байна.

Төсвийн төслийн талаарх танилцуулгыг Монгол Улсын Ерөнхий аудитор С.Магнайсүрэн танилцуулна. 4 номерын микрофон.

С.Магнайсүрэн: Байнгын хорооны дарга, эрхэм гишүүд Та бүхний энэ өдрийн мэндийг хүргэе.

Монгол Улсын төсвийн тухай хууль тогтоомжийн хүрээнд боловсруулсан Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг хэлэлцүүлэхээр танилцуулж байна.

Төрийн аудитын байгууллага Үндсэн хуульд заасны дагуу төрийн санхүү, төсвийн хяналтыг хараат бусаар хэрэгжүүлэх байгууллага бөгөөд Төрийн аудитын тухай хуульд заасан бүрэн эрхийн хүрээнд санхүүгийн тайлангийн болон гүйцэтгэл, нийцлийн аудитыг гүйцэтгэж байна.

Төрийн аудитын тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 3-т Монгол Улсын Ерөнхий аудитор Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороогоор хянагдсан Төрийн аудитын байгууллагын төсвийн төслийн эцсийн хувилбарыг улсын төсөвт нэгтгүүлэхээр санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хуульд заасны дагуу хүргүүлнэ.

40.4-д санхүү төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороогоор хянагдаж зөвшөөрөгдсөн төрийн аудитын байгууллагын төсвийн төслийг бууруулахгүйгээр улсын нэгдсэн төсвийн төсөлд нэгтгэнэ гэж заасныг үндэслэн төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг нэгтгэн Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлсэн.

Төрийн аудитын байгууллага төсвийн тухай хуульд заасны дагуу жил бүр төсвийн төслөө боловсруулж улсын төсөвт нэгтгүүлэхээр санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлдэг боловч байнга хасагдаж батлагдсаар ирсэн. Тухайлбал, сүүлийн 7 жилд дунджаар 13 хувиар хасагдаж батлагдаж ирсэн байна.

Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг цалин хөлс, нийгмийн даатгалын шимтгэл, тогтмол зардал, аудитын үйл ажиллагааны зардал, мэдээллийн технологийн шинэчлэл, ахмадын сан болон хөрөнгө оруулалтын зардлыг тооцон 111.0 тэрбум төгрөгөөр төлөвлөсөн. Үүний 66.4 хувь буюу 73.7 тэрбум төгрөг нь урсгал зардал, 33.6 хувь буюу 37.3 тэрбум төгрөгийн хөрөнгийн зардал байгаа юм.

Энэхүү төсвийн төсөл 2026 оны батлагдсан төсвөөс 61.2 тэрбум төгрөг нэмэгдсэн бөгөөд үүнээс урсгал зардал 25.2 тэрбум төгрөгөөр, хөрөнгийн зардал 36 тэрбум төгрөгөөр тус тус өссөн.

Хөрөнгийн зардлын өсөлт нь Үндэсний аудитын газрын болон 2 аймаг дахь Төрийн аудитын газрын барилга, мөн автомашин, компьютер, тоног төхөөрөмжийн зардлыг улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэхээр тусгасантай холбоотой.

Үндэсний аудитын газар Засгийн газрын 4 дүгээр байранд байрлаж байгаа боловч байр талбайн хүрэлцээгүй байдлаас шалтгаалан зарим албан хаагчид 2021 оноос өнөөдрийг хүртэл түрээсийн байранд үйл ажиллагаа явуулж байна.

Тус газар нь сүүлийн 6 жилд нийтдээ 2.5 тэрбум төгрөгийг түрээс, ашиглалт, харуул үйлчилгээний зардал багтсан ийм зардалд төлж ирсэн бөгөөд төсвийн хөрөнгийг үр нөлөөтэй ашиглах, төрийн аудитын үйл ажиллагааг хараат бусаар явуулахад зайлшгүй өөрийн эзэмшлийн байрны асуудлыг шийдвэрлэх шаардлагатай байгаа юм.

Мөн 2 аймгийн Төрийн аудитын газраас бусад нь өөрийн гэсэн байргүй үйл ажиллагаагаа явуулж байна.

Урсгал зардлын өсөлтийн хувьд албан хаагчдын цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн. Цалингийн сангийн 2 хувиар ахмадын санг үүсгэсэн. Мэдээллийн технологийн арга хэлбэрийг үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлэх, үүнийг боловсронгуй болгох, төрийн аудитын байгууллагын цахим шилжилт төслийг хэрэгжүүлэх,

хуулийн дагуу болон бодлогоор гүйцэтгэх аудит шаардлагатай шинжээчийн зардал зэрэг асуудлууд гол нөлөөг үзүүлж байна.

Төсвийн төслийг боловсруулахдаа төсвийн сахилга бат, хэмнэлтийн зарчим, чиг үүргийн бодит хэрэгцээ болон төрийн аудитын байгууллагын хараат бус бие даасан үйл ажиллагааг хангах шаардлагыг үндэс болгосон болно.

Иймд төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг хэлэлцэн шийдвэрлэж дэмжиж өгөхийг Та бүхнээс хүсье.

Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

Н.Наранбаатар: С.Магнайсүрэн даргад баярлалаа.

Төсвийн төсөлтэй холбогдуулан асуулт асуух гишүүд нэрсээ өгье. Р.Батболд гишүүнээр тасаллаа. Да.Цогтбаатар гишүүн.

Да.Цогтбаатар: Та бүхэнд энэ өдрийн мэнд хүргэе.

Аудитын байгууллагын оруулж ирсэн төсөвтэй танилцсан. Төсөв дээрээс тодруулах юмнууд бас нэлээн байгаа. Тэгэхдээ түрүүн ярилцаж тохиролцоод нэлээн асуудлууд нь хасагдаж байна гэж ойлгосон. Жишээлэхэд 3 барилгын асуудал хасагдсан, 3 машины асуудал хасагдсан гэж ойлгосон.

Тэгэхээр тэрийг хасагдаж байгаа байдлаар нь ойлгоод явж болох байх.

Цалин болон бусад нэмэгдэлтэй холбоотойгоор тодруулга өгөөч. Энэ цалинг энэ аудитын байгууллагын ангилж байгаагаар –

- үндсэн цалин гэж байна,
- нэмэгдэл цалин гэж байна,
- хоол унааны хөнгөлөлт гэж байна,
- урамшуулал гэж байна.

Ингээд 4 төрлийн цалинг бид цалин гэж ойлгоод байгаа юм.

Тэгээд өнгөрсөн долоо хоногт би тэр нэг төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүдийн дарга нарын цалинг 64.9 саяыг ярихдаа цалин гээд ярьчхаж. Бас буруу ярьчхаж уучлаарай л гэхгүй бол. Ийм 4 төрлийнх нь бонус, урамшуулал, унаа, хоолны нэмэгдэл, бусад нэмэгдэл нь нийлээд 64.9 сая буюу жилийн 778.0 болоод байгаа юм. Үүнийг буруугаар ойлгуулчхаж.

Ер нь нэг хүний дансанд жилд 778.0 сая төгрөг орж байгаа. Үүнийг –

- цалин гэж ойлгоно уу,
- нэмэгдэл гэж ойлгоно уу,

- бонус гэж ойлгоно уу,
- урамшуулал гэж ойлгоно уу хамаа алга.

Тэгэхээр аудитаас цалингийнхаа нэмэгдлийн талаар бас нэг тодорхой мэдээлэл өгөөч гэж байгаа юм.

Тэгээд танай дээр томилолттой холбоотой бас хэдэн төгрөгийн зардал гарсан байна. Энэ дээрээ яг тэгж гадаад, дотоод руу их яваад байх хэрэг байгаа юм уу? Дотоодод бол ойлгож байна. Дотоодын томилолтыг. Та хэд тэгэхдээ төсөвлөхдөө аль болох бодит дүнгээр нь төсөвлөхгүй бол аудит хийх гэж байгаа хүмүүс чинь яваад очдог. Буудлын мөнгө нь ч гэсэн нөгөө Сангийн сайдын хэдэн онд баталсан журмаар маш хүрэлцэхгүй хэмжээнд байдаг. Буудалдаа хонож хүрэхээргүй мөнгө. Тэгээд карманаасаа аудитууд мөнгө гаргаж төрийн ажил хийдэг байж болохгүй.

Мэдээлэл технологийн үйлчилгээтэй холбоотой гараад байгаа зардлуудыг бас нэг дэлгэрэнгүй танилцуулахгүй бол нэлээн өөрчлөлт орж ирж байна.

Хувийн хэвшлээр гүйцэтгүүлэх ажлын талаар бас дэлгэрэнгүй мэдээлэл өгөхгүй бол нэлээн өөрчлөлт орж ирж байна.

Тэгээд нэг удаагийн тэтгэмжтэй холбоотой асуудлыг тайлбарлахгүй бас нэг өндөр тоо орж ирж байна гэж. Эдгээрийг нэг тодруулъя.

Н.Наранбаатар: 4 номер.

С.Магнайсүрэн: Да.Цогтбаатар гишүүний асуултад хариулъя.

Манай зардлын тухайд сая та хэллээ. Бид бол ер нь нэлээн бололцоотой түвшинд гэдгээрээ жоохон хангалттай төлөвлөж оруулж ирсэн.

Тэгээд ажлын хэсэг дээр Төсвийн байнгын хорооны ажлын алба, Төсвийн шинжилгээний хэсэг дээр яригдаад нэлээн хассан.

Бид хөрөнгө оруулалт юмаа үндсэндээ тэгээд нөхцөл байдал ийм байгаа бол тэгээд Байнгын хороо шийдэх юм чинь гэдгээр бид асуулгад дээр нэг их юу яах гэж байгаа зүйл бол одоогоор бол нэг их тулгамдаж байна гэдэг юм уу, тийм байдлаар бол хандаагүй.

Тэгээд асуудлаа Байнгын хороон дээр шийдэх нь зүйтэй гэдэг байдлаар хандсан. Одоо гол асуудал бол саяын Да.Цогтбаатар гишүүний хэлсэнчлэн 2026 оны 01 сарын 01-нээс бүх төрийн албан хаагчдын цалин 15 хувиар нэмэгдээд, хэрэгжээд эхэлсэн.

Ганцхан манайх болохоор сугараад үлдсэн. Яагаад гэхээр Их Хурлын харьяа байгууллагууд тусдаа тэр юугаар шийдэгдээд явдаг юм байна лээ. Нөгөө

нэгдсэн Засгийн газрын нэмэгдэл дотор. Гэтэл манайх болохоор нөгөө хараат бус байдлаа хангах гэдгээрээ Их Хурлын тогтоол тусдаа гардаг ийм байдлаар үлдсэн.

Тэгээд ер нь манай Их Хурлын харьяа байгууллагууд дунджаар 4-өөс 5 сая байгаа юм. Хамгийн доод тал нь 3.8 сая, тэгээд дээд тал нь 5.5 сая гээд. Гэтэл манайх 2.7-гоос 3.7 байгаа нь бид ижил түвшний байгууллагуудтай харьцуулахад 1.5 дахин бага байна.

Тийм учраас бидний энэ нэмэгдлийг энэ удаа Төсвийн байнгын хороо төсөв дотор тооцоолоод өгвөл бид Төрийн байгуулалтын байнгын хороонд нөгөө энэ 15 хувийнхаа асуудлыг оруулсан. Энэ 4 дэх өдөр оруул болов уу гэсэн хүлээлттэй байгаа.

Тэгээд намар төсөв орж ирэхэд энэ маань нь орж ирээд тэгээд тэр үед төсвийн хуулиар шийдэгдэх болов уу гэсэн ийм байдлаар бид ямар ч байсан Төсвийн байнгын хороон дээрээ асуудлаа тавьж шийдүүлэх нь зүйтэй гэсэн байдлаар ингэж оруулж ирж байгаа.

Бид тэр орон нутгийн нэмэгдэл гээд аймаг, нийслэлийнхний орон нутгийн нэмэгдэл гэж юм байдаг. Үүнийг тэгээд Байнгын хорооны ажлын алба төсвийн шинжилгээний хэсэг дээр ярьж байгаад тэгээд зарчмаараа шийдээд явахад нэг их зүйл байхгүй. Эхний ээлжид бид 15 хувийнхаа нэмэгдэл дээр гол ач холбогдоо өгч байгаа учраас манай төсөв бол энэ нэмэгдлээ тооцоод ороод ирсэн байгаа учраас энэ тал дээр гишүүд үүнийг нэг анхааралдаа авч өгөөч гэж хүсэж байгаа юм.

Бид тэр хөрөнгө оруулалттай холбоотой 2 аймгийн барилга. Зураг нь хийгдсэн 2 байр аймгийн барилга. Дээр нь манайх Их Хуралтай хамтраад, Их Хурлын тамгын газар манай хоёрын хамтарсан газар байдаг юм. Энэ дээрээ манайх нэг зураг хийсэн нэг ийм юу явдаг. Тэрийгээ энд суулгаж орж ирсэн байснаа тэгээд нөхцөл байдлаас болоод үүнийг Төсвийн байнгын хороо шийдэхэд бид энэ дээр нэг их асуудал яахгүй, гайгүй.

Гол нь сүүлийн хоёр жил манайх хөрөнгө оруулалт ер нь тэг байсан. Өөрөөр хэлэх юм бол тодотголоор хасагдаад ирсэн учраас манайхны компьютер, тоног төхөөрөмжтэй холбоотой асуудал сүүлийн хоёр, гурван жил солиогүй учраас бид нэг энэ дээрээ жоохон юу хийхгүй бол болохгүй байгаа. Яагаад гэвэл бид цахим шилжилт хийнэ гээд... /минут дуусав/

Н.Наранбаатар: Да.Цогтбаатар гишүүн гүйцээгээд хариулъя. 1 минут.

Да.Цогтбаатар: Хөрөнгө оруулалтын зардал байхгүй учраас бид ТК гээд олон улсын санхүүжилтийн Туркийн байгууллага, Азийн хөгжлийн банк, Дэлхийн банк гэсэн гурван газар бид цахим шилжилт хийнэ гэдэг төслөө өгсөн.

Гурвуулан дээр нь нааштай дэмжлэг аваад явж байгаа учраас бид ядаж өөрсдийнхөө компьютерын түвшинд бид 6 тэрбум төгрөгийн компьютер тоног төхөөрөмж гэж байснаа хасаад сая Төсвийн байнгын хорооны ажлын албатай ярьж хасаад нэлээн хассан. Энэ түвшинд нэг ингээд өгвөл бид ямар ч байсан энэ жил ойрын юмаа шийдэх бололцоо бүрдэх учраас энэ тал дээр гишүүдийг анхаарч дэмжиж өгөөч гэсэн хүсэлт байгаа юм.

Ийшээ манай Тамгын дарга зарим асуултад хариулъя.

Н.Наранбаатар: 5 номерын микрофон.

Б.Бундхорол: Да.Цогтбаатар гишүүний асуултад хариулъя.

Үндэсний аудитын газар Б.Бундхорол.

Гадаад томилолттой холбоотой асуудал дээр нийтдээ бид нийт 50 дипломат төлөөлөгчийн байгууллагууд байгаа. Эдгээр нь Гадаад харилцааны сайдын багцын 70 хувийг эзэлдэг учраас бид бүгдийн хувьд сүүлийн 3 жилд аудит хийгдээгүй учраас Засгийн газрын нэгдсэн тайлан гаргахад эрсдэлтэй зүйлүүд нэлээдгүй гардаг.

Тэгэхээр энэ дээр аудит хийе гэдэг байдлаар сэдэвт оруулж ирсэн учраас томилолтын зардлыг тооцоолж оруулж ирсэн байгаа. Энэ өсөлттэй харагдаж байна.

Түүнээс гадна нэмээд мэдээлэл технологийн зардал дээр 1.2 тэрбум төгрөгийн нэмэгдэл байгаа. Энэ дээр бидний хувьд төрийн аудитын байгууллагын стратеги төлөвлөгөө болон мэдээлэл технологийн бодлогын бичиг баримтад тусгасан төрийн байгууллагуудын системийг интеграцчилж цахимаар аудит хийх нөхцөл бололцоог бүрдүүлэхтэй холбоотой мэдээлэл технологийн зардлууд нэмэгдсэн.

Дээрээс нь Монгол Улсын Ерөнхий аудитор сая танилцуулсан... /минут дуусав/

Н.Наранбаатар: Да.Цогтбаатар гишүүн.

Да.Цогтбаатар: Ойлголоо. Танайхыг би дэмжиж байгаа.

Нэг төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүдийн дарга нар нь дунджаар 30 сая төгрөгийн цалин авч байхад яахаараа аудитор 2-оос 3 сая төгрөгийн цалин аваад энэ празитуудтай тэмцэж чадахгүй байхгүй юу. Бодит байдлаа бичиж чадахгүй.

Тэгэхээр яах вэ, С.Магнайсүрэн даргын хэлж байгаа дунджаас бага байна. Хөдөө жишээлэхэд Өвөрхангай аймагт аудитын дундаж цалин 2.3 сая төгрөг байгаа.

Тэгэхээр би аудитын байгууллагын орон нутгийн нэмэгдлийг нь ч дэмжиж байгаа, цалингийнх нь нэмэгдлийг ч дэмжиж байгаа. Улсын Их Хурлын харьяа бусад байгууллагууд нь нэг тогтоолын төслийн хавсралтад ороод шууд гардаг. Эднийх үлддэг.

Тэгээд эднийх чинь шууд тулж байгаа газрууд чинь нөгөө эрх мэдэлтэй хүмүүстэйгээ л эднийх тулж байгаа шүү дээ.

Хууль зүйн байнгын хороо мэргэжлийн Байнгын хороо гээд хууль шүүхийн байгууллагын тэр 4 тэр оруулж ирсэн төсөл, хөтөлбөрүүдийг 4 байгууллагуудын хөрөнгө оруулалт төсөл, хөтөлбөрүүдийг шууд батлаад явуулсан.

Тэгэхээр тэр Сангийн яаман дээр нарийн шүүлтүүр нь хийгддэг юм байгаа биз.

Н.Наранбаатар: Да.Цогтбаатар гишүүн.

Да.Цогтбаатар: Барилга, байгууламжтай холбоотой, автомашинтай холбоотой зардлыг тодорхой хэмжээнд. Тодорхой ч юу байх вэ дээ шууд хасъя.

Түрүүн бас би энэ ажлын хэсгийнхэнтэй уулзсан юм. Тэгээд тэрийг хасъя гэж байгаа. Цалингийн нэмэгдэл дээр би хувьдаа аудиторын энэ үндсэн цалин, нэмэгдэл, хөдөө орон нутгийн нэмэгдэл гэдгийг 100 хувь дэмжиж байгаа гэдгээ бас илэрхийлэх гэсэн юм.

Н.Наранбаатар: Үг хэллээ. Х.Ганхуяг гишүүн.

Х.Ганхуяг: Яах вэ ингээд хасах нь ч зөв л байх л даа. Энэ байгууллага чинь бас үйл ажиллагаа явуулах, тэгээд чанартай явуулах тийм төсөв мөнгийг нь бол тавьж өгөх ёстой л байсан л даа.

Би тоног төхөөрөмж, автомашин, компьютер эднийд зайлшгүй шийдэх ёстой гэж харж байгаа. Нэг удаагийн мөнгөн тэтгэмж, энэ цалин хөлсний 70, 80 хувийг нь шийдээд явахгүй бол энэ чинь намар өргөн барих, төсөв өргөн баригдана. Энэ яах вэ хамтад нь ингээд л ороод ирнэ.

Тэгээд л ташраар нь 12 хувиар, 13 хувиар танаад л бид чинь явна шүү дээ.

Тэгээд дараа жил үйл ажиллагаа явуулах боломжгүй болтол хасаад хаядаг. Нэгдүгээр асуудал.

Хоёрдугаар асуудал бид яах вэ, энэ сэдэв дээр ч тэр, энэ төсөв дээр ч тэр нөгөө гэнэтийн тохиолдолд Байнгын хороон дээрээ шийдээд, аудитор шалгуулдаг нэг тийм орон зай уг нь авч үлдмээр байх юм. Төсөв дээр нь ч тэр. Сая сонсгол хийлээ шүү дээ.

Тэгээд Байнгын хороон дээр мөнгө байхгүй. Тэгээд ядаж аудитаас хүмүүс сонгоод л шинжээчээр нь ажиллуулах хэмжээний тийм нэг жижигхэн төсөв. Ингээд түр хороо гэх юм бол нэг сэдэв, нэг асуудлын хүрээнд. Яагаад гэхээр чинь бид ирэх жил юу болох юм мэдэхгүй. Энэ жил төсвийн гүйцэтгэл нь хэр явж байгааг нь мэдэхгүй. Тэгээд нэг асуудал гарч ирдэг.

Тэгээд л гэнэт түр хороо хиймээр байна, сонсгол хиймээр байна гээд л дайрдаг. Тийм гэнэтийн тохиолдолд нэг чөлөөт сэдэв буюу юу гэдэг юм гэнэтийн юугаар нэг сэдэв. Үүнтэй холбоотой нэг төсвийн орон зай аваад үлдмээр байгаа байхгүй юу. Тэгэхгүй бол тэгээд л дараа жил мөнгө байхгүй. Байнгын хороон дээр мөнгө байхгүй. Тамгын газар дээр мөнгө байхгүй гээд явдаг. Хамгийн гол бид тэр түр хороо ч байна уу сонсгол ч байна уу энэ чинь иргэдэд мэдэх эрхийг нь хангаж өгч байгаа байхгүй юу. Тэр мэдээллийг нь өгч байгаа байхгүй юу.

Тэгээд тэр нь болохоор үндсэндээ сүүлдээ бол энэ чинь мөнгө байхгүй гэдгээр гацаанд орох ийм эрсдэлүүд байгаа байхгүй юу.

Тэгээд энэ чинь яалт ч үгүй Их Хурлын харьяа байгууллага. Энэ бол Засгийн газрын гүйцэтгэх талын харьяа байгууллага биш.

Тэгэхээр бид сонсгол дээр ч тэр, түр хороон дээр ч тэр энэ аудитыг дайчлаад явуулаадах боломжтой.

Тэгээд магадгүй тэр талын орон зай Магнай даргаас үүнийг тодруулмаар байна. Бид хууль эрх зүйн тэгж боломжтой эсэх. Боломжтой юм бол тодорхой хэмжээнд бид төсөв дээр чинь мөнгө тавиад өгье гэвэл хэдий хэр хэмжээний мөнгө байвал болох юм. Тэрийг нь шийдээд явбал зарчмын зөрүүтэй гаргасан саналууд дээр чинь яаж яаж өөрчлөгдөх вэ гэдгийг тодруулмаар байна.

Н.Наранбаатар: С.Магнайсүрэн дарга.

С.Магнайсүрэн: Х.Ганхуяг. Гишүүний асуултад хариулъя.

Үндэсний аудитын газар С.Магнайсүрэн.

Гишүүд түрүүн манай сэдвийг баталж өгсөн. Энэ бол ирэх жилийн бидний яг ажил. Үүнийгээ хийгээд Та бүхнийгээ мэдээллээр хангаж ингэж явах үндсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд өмнөх хэлэлцэх асуудал буюу сэдэв батлуулсан их чухал.

Энэ дээр гишүүд санал нэмээгүй учраас манайх зардлаа нэлээн тооцсон. Гэхдээ манайд сул орон зай байхгүй байгаа юм.

Ер нь 20 хувь хүртэл сул байгаад тэгээд нөгөө гэнэтийн түр хянан шалгах хороо, сонсгол энэ тэр дээр ажилладаг. Тэгээд сургадаг, хөгжүүлдэг ийм юмаа хийдэг олон улсын жишгийн зөвлөмж нь энэ байдаг.

Тэгээд бид одоохондоо тийм боломж байхгүй байгаа учраас үүгээрээ нэлээн зүтгэж байгаа. Өнгөрсөн жилийн тодотголоор манайх 9 хувь хасагдаад 595 байсан орон тоо 548 болсон.

Тэгээд бид яг л энэ хүрээндээ хэзээ нэгэн цагт 595 гээд Төсвийн байнгын хорооны баталсан дээд хязгаар хэвээрээ байж байгаа. Тэр хүрээндээ бид ява яваа яваандаа явах байх гэж тооцоод бүх ажлаа шахаад нэлээн ачаалалтай ажиллаж байгаа.

Тэгээд өнөөдрийн оруулж ирж байгаа төсөв дээр намар Их Хурал дээр мэдээж яригдаж батлагдана. Энэ хүрээнд бид гол нь энэ 15 хувиа ядаж өдөр шөнөгүй ажиллаж байгаа хүмүүсийнхээ 15 хувийнхаа нэмэгдлийг нэгдүгээрт ямар ч байсан нэг номертой бид тавьж авахгүй бүх төрийн албан хаагч нэмэгдсэн, манайх үлдсэн байж байгаа учраас нэгдүгээрт үүнийг Байнгын хорооны гишүүд нэг анхаарч өгөөч гэдэгт асуудал тавьж байгаа.

Хоёрдугаарт нь, компьютер, техник, тоног төхөөрөмж бид ажиллахад сүүлийн 2 жил нэг жил шинэчлэл хийгээгүй учраас нэлээн муудаад байгаа учраас энэ дээр бид нэг жоохон хөрөнгө ажлыг албатай ярьж байгаад үлдээж байгаа.

Бусад тэр том хөрөнгө оруулалтынхаа асуудлыг өнөө маргаашдаа бид тэвчихэд асуудал байхгүй гэж үзэж байгаа.

Дээр нь шинжээчийн зардал. Одоо кибер аюулгүй байдлын асуудал гээд л үзэхэд бид зайлшгүй энэ дээр шинжээч авах шаардлагатай болдог. Том том сэдэв дээр бид нарийн мэргэжлийн шинжээч авч явдаг. Энэ зардал. Тэгээд тээвэр шатахуунтай холбоотой зардал гэсэн энэ хэдэн гол үндсэн зардлуудыг маань шийдээд өгөхөд бид ямар ч байсан асуудлыг шийдээд яваад байх бололцоотой гэж үзэж байгаа учраас Байнгын хорооны ажлын алба шинжилгээний хэсэг дээр тохирсон асуудлаар явахад болох байх л гэсэн ийм л төсөөлөлтэй асууж байна.

Н.Наранбаатар: Х.Ганхуяг гишүүн.

Х.Ганхуяг: Тийм. Миний бодлоор хувийн хэвшлээр гүйцэтгүүлэх үйлчилгээ гэдэг дээр нэг жоохон орон зай өгөөд.

Тэгээд нэг удаагийн мөнгөн тэтгэмж, цалин хөлс, төрийн хэмнэлтийн хуульд байгаа автомашин, компьютер эд нар дээрээ орон зайнуудыг нь тавьж өгөөд явсан нь дээр байх.

Ер нь бид төрийн өмчит компани ч тэр, Засгийн газрын үйл ажиллагаатай холбоотой юмыг анхан шатын баримтыг нь шалгадаг нь л ганцхан төрийн аудит гэдэг шүү дээ.

Тэгээд түүгээр үнэхээрийн тэр хууль зөрчөөд байгаа юм уу, зөрчөөгүй байгаа юм уу гэдгийг шалгадаг байгууллагаа бид хамаг юмыг нь танаад хаяаар чинь дараад нь эднийхээс үр дүн яаж нэхэх юм.

Бусдаар гүйцэтгүүлэх гэдгээр нь, хувийн хэвшлээр гүйцэтгүүлэх гэдэг дээр нэг жоохон орон зай аваад үлдвэл Байнгын хорооны юу гэдэг юм даргатай ярилцаж байгаад. Тийм ээ. Төрийн аудитаар ярилцаад тэр хяналтын сонсгол ч байдаг юм уу, түр хороо ч байдаг юм уу, тэр үедээ ашиглаад явах тиймэрхүү орон зай авч үлдэж аваад үлдвэл уг нь сайн л байх юм.

Н.Наранбаатар: Үг хэллээ. Р.Батболд гишүүн.

Р.Батболд: Аудитын төсөвтэй холбоотой ганц хоёрхон зүйл асууя. Орон тооны өсөлт 47 хувь нь тавьсан байгаа шүү дээ.

Энэ яг ямар үндэслэлээр гэдэг юм уу, яаж тавигдсан төсөл байгаа вэ? Тэгээд нөгөө цалингийн өсөлтийн 15 хувь. Үүнийгээ Хөдөлмөрийн яамтайгаа ярьсан юм байгаа юм уу? Орон нутгийн нэмэгдлийн 20 хувь чинь яг үйлчилж явах юм уу, үгүй юу? Хуулиараа яах ёстой юм.

Байнгын хорооны санал дээр нэлээн дэмжигдэхгүй талын юм явсан байх юм. Энэ дээр нэг хариулт өгөөч. Тэр орон тооны өсөлт чинь ер нь ямар учиртай явж байгаа вэ?

Н.Наранбаатар: С.Магнайсүрэн дарга хариулъя.

С.Магнайсүрэн: Р.Батболд гишүүний асуултад хариулъя. С.Магнайсүрэн.

Орон тоо бол манай орон тооны дээд хязгаарыг манай Байнгын хороо баталж өгдөг.

Тэгэхээр өнөөдөр хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа нь 595-аараа хэвээрээ байж байгаа. Өнгөрсөн жил төсвийн тодотголоор 9 хувь хасагдаад, одоо манайх 548-аар байгаа.

Бид хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа гэдгээр нь 595-аараа бодож орж ирээд, сая ажлын албан дээр яригдаад 48-аараа хасагдаад, нөгөө өндөр 110 орчим орчим тэрбум төгрөг орж ирдэг чинь тэгж орж ирсэн юм. Одоо бид тохироод 548-аараа нэмэгдэхгүй гэсэн үг.

Тэгээд явна. Гол асуудал бол нөгөө энэ 548 албан хаагчийнхаа 15 хувийн нэмэгдлийг л бид ярьж байгаа.

Бид холбогдох байгууллагууд Сангийн яамнаас бичиг авсан. Төрийн албаны зөвлөлөөс бичгээ авсан. Хуулиараа яг энэ хоёр байгууллагаас бичгээ авах ёстой. Аль аль нь ирэх жилийн төсөв дээр тооцож үзэхэд асуудалгүй гэсэн

ийм агуулгаар, зарчмаар санал нь ирсэн байгаа. Үүнийг бид Төрийн байгуулалтын байнгын хороонд өгсөн байж байгаа. Энэ дээр яригдана.

Тэгээд Төсвийн байнгын хороо дэмжээд өгвөл Төрийн байгуулалт дээр энэ асуудал дэмжигдэх болов уу гэсэн ийм төсөөлөлтэй байгаа.

Орон тооны тухайд бид энэ 548-аараа л төсвийн хуулиараа батлаад өгөхөөр үүгээрээ л явна. Яваандаа төсвийн орон зай, боломж гарч ирвэл тэр нэг аажуу уужуу нэмээд л яг л Төсвийн байнгын хороон дээр ингээд л тавиад л тавиад л явна л гэсэн үг. Баярлалаа.

Н.Наранбаатар: Г.Ганбаатар гишүүн асуулт асууя.

Г.Ганбаатар: Аудитын байгууллага манай Их Хурлын ганц нүд болж байгаа байгууллага.

Ер нь Улсын Их Хурлын гишүүд аудитынхаа байгууллагын дүгнэлтийг, зөвлөмжийг төсвийн тогтвортой байдлынхаа дүгнэлт, зөвлөмжийг уншаад байвал бид нарт бас их хэрэг болдог.

Танай оруулж ирж байгаа төсөвтэй холбоотой тэр цалин хөлс, урамшуулал, үндсэн цалин, нэмэгдэл урамшуулал, унаа, хоолны хөнгөлөлт дээр ярих юм алга. Угаасаа бид бас та бүгдийг аль болох ажиллах боломжоор чинь хангах ёстой гэж бодож байна.

Гурван асуулт байна. Нэгдүгээрт нь, гадаад томилолт. Гадаад томилолт өнгөрсөн жил 99 сая 600 юм уу? Тийм ээ. Энэ жил 684 сая буюу 7 дахин өссөн байна. Яагаад гэнэт гадаад томилолтыг ийм өндрөөр төлөвлөж орж ирэв ээ? Та бүхний нөгөө сэдэвтэй холбоотой сэдвийн 10 дээр дипломат төлөөлөгчийн газрын 2023, 2024, 2025 оны санхүүгийн тайлангийн төсвийн гүйцэтгэлтэй холбоотой нэг сэдэв байсан. Үүнтэй холбоотой юу?

Ер нь гэнэт ийм гадаад томилолтын зардлыг яагаад 7 дахин өсгөв өө гэдэг нэг асуулт байна.

Хоёрдугаарт нь, сургалтын төвийн байр чинь 31 тэрбум 43 сая юм уу? Хөдөө аймагт 2 аймгийн байрнаас бусад нь аймгийн байргүй гэж түрүүнд өөрийн чинь ярианд дурдагдах шиг болсон. Аймгууддаа байр барьж байсан нь дээр юм уу нэг сургалтын төвтэй болсон нь дээр юм уу гэдэг асуулт байна.

Гуравт нь, таны ярианд 2 3 удаа манай компьютерууд сүүлийн 2 жил шинэчлээгүй гэж гараад байх юм. Элэгдэл хорогдол ер нь компьютерыг хэдэн жил ашигладаг юм? 2 жил ашиглаад тэгээд жагсаалтаас гаргаад байдаг эд мөн үү?

Гуравдугаар асуулт нь, орон тооны хувьд яах вэ 548-аараа. 15 хувийн нэмэгдэл нь хэд болж байгаа юм? Өнгөрсөн жил нөгөө 9 хувийн цомхотголд нэг баахан удирдах албан тушаалтнууд нь үлдээд сахиул жижүүр, өөр баахан албан тушаалтнуудыг халсан байсан. Танай дээр тэр 9 хувийн цомхотголд ер нь яаж явсан юм гэдэг ийм 4 асуулт байна.

Н.Наранбаатар: Д.Үүрийнтуяа гишүүн. Нэмж хариулах юм уу? Байж байгаарай. 4 номер.

С.Магнайсүрэн: Г.Ганбаатар гишүүний асуултад хариулъя. С.Магнайсүрэн.

Би товчхон товчхон хариулахгүй бол заримдаа багтахгүй. Гадаад томилолт ингээд өсдөг нь болохоор ерөөсөө л бид нөгөө сүүлийн 2 жил, 2023, 2024, 2025 гэхээр 3 жил бид дипломат төлөөлөгчийн газруудаа гадаад оронд байдаг шалгаагүй. Яагаад гэвэл гадаад харилцааны сайдын багцын 70 хувийг нь энэ дипломат төлөөлөгчийг эзэлдэг юм.

Тэгээд бид үүнийг шалгаагүй учраас зүгээр тавьсан юм. Төсвийн байнгын хороон дээр ярьж байгаад шаардлагагүй гээд хас гэвэл бид энэ хасагдах бололцоотой гэж үзэж болно.

Сургалтын төвийг болохоор Их Хурлын Тамгын газар манай хоёрын гурав арваны хэдэн га газар байдаг. Том зураг хийлгэсэн.

Ер нь олон улсын жишгээр бид хамтарсан юм барья л гэсэн төсөөлөлтэй яваа юм. Зураг нь хийгдсэн. Газрынх нь төлбөр төлөгдөөд явдаг. Энэ дээрээ бид зүгээр эхний ээлжид ямар ч байсан Төсвийн байнгын хороон дээрээ санал оруулаад ирж байгаа. Байр манай аймгуудынх бол хүнд.

Тэгэхээр манайх цөөхөн байртай. Говь-Алтай аймаг байртай. Энэ жил Сүхбаатар аймаг нэг байртай болж байна. Тэрнээс бусад аймгууд өөрийн гэсэн байргүй.

Компьютерын хувьд 5 жил тутамд элэгдэл яагаад дуусах ёстой. Тэгээд бид сүүлийн хоёр, гурван жил олигтой шинэчлэл, нөхөлт хийгээгүй учраас манайх жоохон хүндрэх гээд байгаа учраас. Бид аль болохоор төсөл, хөтөлбөр хийгээд шинэчилье гэж бодож байгаа боловч зарим талаар хугацаа удааширч байгаа учраас бас асуудалтай байгаа учраас энэ жил ингэж юу оруулж ирсэн.

15 хувийн нэмэгдэл дээр 6.4 тэрбум төгрөг нийт манай 548 албан хаагч дээр 6.4 тэрбум төгрөг хэрэгтэй юм байна лээ. 15 хувийн нэмэгдэл дээр.

Өнгөрсөн жил бид бүтэц, зохион байгуулалтаа шинэчилсэн. Гишүүд, Байнгын хороод, сонсгол дээр яригдсан чиглэлийн дагуу. Би бол удирдах албан

тушаалтнуудаа нэлээд. 12 удирдах албан тушаалтан үндсэндээ бүтцээс хасаад ингэж бүтцийнхээ өөрчлөлтийг хийсэн.

Тийм учраас удирдах албан тушаалтнууд дээр гол ачаалал тэнд ногдсон гэж ойлгож болно.

Тэгээд бусад албан хаагчид тэнцүү хэмжээгээр хасагдаад явсан ийм жишээ байгаа. Баярлалаа.

Н.Наранбаатар: Д.Үүрийнтуяа гишүүн асуулт асууя.

Д.Үүрийнтуяа: Нэгдүгээрт, хэмжих нэгж сая төгрөгөөр зөв үү? Энэ байгаа тоо.

Хоёрдугаарт, ажлын хэсэг үзсэн гээд хассан гээд яригдаад байна шүү дээ. Тэгээд энэ анхны хувилбар орж ирсэн юм шиг байх юм. Ямар ажлын хэсэг гарч үзээд ямар дүн хасаад орж ирээд байгаа нь энэ юм бол? Хэмжих нэгж чинь зөв үү?

61 их наяд 240 тэрбум 231 сая болох гээд байна шүү дээ. Сая төгрөгөөр гэхээр. Тийм байлгүй дээ. Энэ чинь сая төгрөг гэхээр би бүр 61 их наядын зөрүү үүсээд байна л гэж хараад байна л даа.

Тэгээд Үндэсний Аудитын газрын төсөв шүү дээ.

Энэ дээр эд хогшил, урсгал зардлын төлөвлөгөө 151 дахин. Сая гадаад томилолтыг асуулаа. Дээр нь бараа, үйлчилгээний бусад зардал 10 дахин, барилга байгууламж 23 дахин. Би 10-аас дээш дахин нэмэгдсэнийг нь асууя. Дахин зардал нэмэгджээ. Яагаад вэ? Энэ дээр нэг тайлбар өгөөч. Тэгээд саяын миний ажлын хэсгийн талаар нэг тодорхой тайлбар өгөөч.

Тэгээд би нэмж тодруулъя.

Н.Наранбаатар: 5 номер хариулъя.

Б.Бундхорол: Д.Үүрийнтуяа гишүүний асуултад хариулъя.

Үндэсний аудитын газар Б.Бундхорол.

Нэмэгдэж байгаа зардлуудтай холбоотой зүйл дээр бид энэ бараа, ажил үйлчилгээний зардал дээр бид бүгдийн хувьд энэ сургалт, хичээл үйлдвэрлэлийн зардлууд дээр бас нэлээн өмнөх жилүүдээс нэмэгдсэн байгаа.

Энэ бол төрийн аудитын байгууллагын нийт албан хаагчдыг сургах, шинэ стандартыг нэвтрүүлэхтэй холбоотой. Мэдээлэл технологийн үйлчилгээтэй

холбоотой ажлууд нэмэгдсэн. Холбогдох баримт мэдээллүүдийг оруулсан байгаа.

Сүүлийн жилүүдэд хөрөнгө оруулалт дээр огт мөнгө тавигдаагүйтэй холбоотой бид нарт засвар үйлчилгээ, тавилга, эд хогшилтой холбоотой олон жилийн хуримтлагдсан зүйлүүд байгаа учраас энэ жил төлөвлөж оруулж ирсэн байгаа.

Гадаад томилолтын асуудлыг түрүүн хэлсэн. Барилга, байгууламжийн хувьд Ерөнхий аудитор түрүүн хэлсэн. 2 аймаг дээр барилгатай. Бусад аймгууд дээр шат дараатай арга хэмжээ авъя гээд жишиг нэг маягийн зураг зуруулсан. Энэ зургийнхаа хүрээнд газартай, бүх бэлтгэл ажлууд нь бэлэн болсон. 2 аймгийн зураг, төсөвт тохируулаад төсөвт суулгаж оруулж ирсэн байгаа.

Ажлын хэсэг гэдэг дээр Төсвийн байнгын хорооны ажлын албатай энэ зардлын асуудлууд нэлээн өссөн байгаа учраас урьдчилсан мэдээлэл өгөөч гээд.

Тэгээд энэ дээр тайлбар мэдээллүүд өгсөн. Ерөнхий аудиторовн хувьд энд гишүүдийг мэдээллээр хангах гэж байгаа учраас Төсвийн байнгын хорооныхондоо энэ тоног төхөөрөмж, барилга байгууламжтай холбоотой асуудлуудыг нэг бүрчлэн мэдээлэл танилцуулга хийсэн.

Улсын Их Хурлын дээр хэлэлцэхэд улсын төсвийн хүндрэлтэй байдлаас шалтгаалаад хөрөнгө оруулалтын асуудлуудыг тэвчиж болох зардал юм гэж үзсэн.

Дээрээс нь манай байгууллагад ирэх жилийн өндөр насны гавьяаныхаа амралтад гарах 19 албан хаагч байгаа. Энэ дээр нийт нэг удаагийн буцалтгүй тусламж дээр 2 тэрбум төгрөг байна. Үүнийг 50 хувилж авч үзэх бололцоотой. Оны эцсээр ихэнх хүмүүс нь гавьяаныхаа амралтад гардаг. Зарим нэг хүмүүс нь тэтгэврийн шинэчлэлтэй холбоотой хугацаанууд ухрах байх.

Тийм учраас дараа он руу 50 хувийг нь шилжүүлж авч үзээч гэх мэтээр асуудлуудыг хэлэлцэн ярилцаж мэдээлэл солилцсон байгаа.

Н.Наранбаатар: Д.Үүрийнтуяа гишүүн.

Д.Үүрийнтуяа: Энэ ер нь ямар зарчмаар ингэж яваад байгаа юм бол оо. Байнгын хорооны дарга аа.

Зарчмын зөрүүтэй санал Төсвийн байнгын хороо гэж орж ирээд байна шүү дээ. Одоо энэ дээр зарчмын зөрүүтэй саналаар санал хураалгах гээд байх шиг байна. Тийм үү? Тэгээд энэ дээр гишүүд ажиллаагүй юм байна. Ажлын алба ажиллаад ингээд оруулаад ирж байгаа юм уу?

Н.Наранбаатар: Тийм.

Д.Үүрийнтуяа: Ажлын алба зарчмын зөрүүтэй санал гаргадаг ийм дэгтэй юм уу, эсвэл би мэдэхгүй байна уу? Би гайхаад байна л даа. Энэ материал чинь одоо бид хэлэлцэхэд энэ зарчмын зөрүүтэй саналыг сая л авч байна шүү дээ.

Төсвийн байнгын хороо гэж гараад байна шүү дээ. Яагаад ингэж гарч байгаа юм. Тэрийг Байнгын хороо нэгдүгээрт дүрэм журмынхаа хүрээнд тодруулж өгмөөр байна

Хоёрдугаарт, мэдээлэл, технологийн үйлчилгээ гээд. Тэр мэдээлэл, технологийн үйлчилгээ чинь бараа, ажил, үйлчилгээний бусад зардлаасаа тусдаа байгаа байхгүй юу.

Тэгээд тэр бараа, ажил, үйлчилгээний зардлын өсөлт нь мэдээлэл технологийг яриад хэрэггүй л дээ. Зардлын ангиллыг нь би харж байна.

Гуравдугаарт, бүх байгууллага, бүх аймгууд төрийн аудитын байгууллага тусдаа байртай байна гэж ойлгож ярьж болохгүй. Би 1 минутаа нэмээд авъя. Дарга аа.

Н.Наранбаатар: 1 минут нэмээд өгөөрэй.

Д.Үүрийнтуяа: Төрийн албанд чинь. Би ч бас өөрөө төрийн албан хаагч байсан л даа.

Тэгээд энэ чинь төрийн албаа аль болох нэгтгээд, байр саваа ашиглаад төрийн захиргааны байгууллагууд чинь нэг доор байх зарчмыг нь урсгал зардлыг нь хүртэл бодоод л явдаг шүү дээ.

Хэрвээ ингээд л бүгд байртай болоод ороод ирэх юм танай урсгал зардал чинь ер нь дийлдэхгүй болох юм биш үү. Тэгээд энэ бодлого чинь нэгдүгээрт зөв юм уу? Бүх газрууд байртай болно гэдэг бодлого чинь.

Энэ бүр замбараагүй ийм өсөлттэй юмнуудаа эргэж үзэх хэрэгтэй байх. Яах вэ, би гадаад томилолтыг ойлгож байна. Гадаад харилцаатай холбоотой гадаад харилцааны нэгжүүдээ үзэж харах юм байна. Яамны нэгжүүдээ үзэж харах юм байна гэж ойлголоо.

Надад бараа, үйлчилгээний бусад зардал, дээр нь барилга, байгууламж, зочны зочны зардал гурав дахин өссөн. Эд хогшил 151 дахин өссөн. Ер нь ойлгогдохгүй байна.

Тэгээд энэ дээр дахиж үзэх шаардлагатай байх гэж бодож байна.

Нөгөө талдаа Үндэсний аудитын юм алдаатай орж ирж... /минут дуусав/

Н.Наранбаатар: Д.Үүрийнтуяа гишүүний асуултад тодруулга өгөхөд энэ 40.2.

Энэ чинь Аудитын байгууллагын тухай, Төрийн аудитын тухай хууль нэг ийм заалт байгаа юм.

Монгол Улсын Ерөнхий аудитор төрийн аудитын байгууллагын үйл ажиллагааны болон хөрөнгө оруулалтын төсвийг төлөвлөн Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороонд хянуулахаар хүргүүлнэ гээд.

Энэ дагуу манай Байнгын хорооны ажлын алба, зөвлөхүүд хянасан. Төсвийг нь хуульд нийцэж байгаа эсэх талаар нь хянасан.

Дараа нь ийм заалт байгаа. Монгол Улсын Ерөнхий аудитор Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороогоор хянагдсан төрийн аудитын байгууллагын төсвийн төслийн эцсийн хувилбарыг улсын төсөвт нэгтгүүлэхээр санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хуульд заасны дагуу хүргүүлнэ гээд.

Дараа нь 40.4-д нь Засгийн газар төрийн аудитын байгууллагын төсвийн төслийг бууруулахгүйгээр улсын төсвийн төсөлд тусгаж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ гээд Сангийн яамыг хэлж байгаа юм.

Тэгээд үүний дагуу Байнгын хорооноос хянаад тэгээд өмнөх Та бүхэнд мэдээлэл өгөх зорилгоор санал бэлдэж тараасан байгаа. Гишүүдээс ямар нэгэн зарчмын зөрүүтэй санал ирээгүй. Бид өмнө нь гишүүдэд зарчмын зөрүүтэй саналаа өгөөрэй гээд мэдээлэл хүргүүлсэн. Гишүүдээс ирээгүй. Төсвийн байнгын хорооноос аудитын байгууллагынхантай уулзаж тэгээд тодорхой хасах саналуудыг бэлдэж Та бүхэнд тарааж өгсөн байгаа.

Тэгээд энэ нь дандаа л хуульд нийцсэн эсэхийг нь хянасан. Тухайлбал, тэр хөрөнгө оруулалтын барилга байшин, төсвийн хуульд заасан зураг төсөв, тэр юмнууд нь байна уу, үгүй юу гээд л. Тэр дагуу үзээд л хариу мэдээлэл гаргасан ийм юм байгаа.

Д.Үүрийнтуяа гишүүн тодруулъя.

Д.Үүрийнтуяа: Яах вэ, төрийн аудитын хуулиар Төсвийн байнгын хороонд ирүүлж хянуулна гэж байгаа шүү дээ. Төсвийн байнгын хороо гэдэг бол гишүүдээс бүрддэг байх гэж бодох юм. Тэгээд би энд ажлын хэсэг гараад ажлын хэсэг ажиллах болов уу л гэж бодож байсан юм.

Тэгээд ажлын хэсгийн зарчмын зөрүүтэй санал юм болов уу гэсэн ойлголттой би яваад байсан юм л даа.

Тэгээд яг зарчмын зөрүүтэй санал одоо орж ирж байна л даа. Бидэнд энэ материалууд ирсэн. Цонхоор ирсэн. Зарчмын зөрүүтэй санал ороод ирэхээр нь ажлын хэсгийн санал юм болов уу гэж бодож байгаа юм.

Тэгээд бид чинь гишүүдийн гаргаагүй зарчмын зөрүүтэй саналыг хураах нь зөв юм уу? Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулиараа. Зарчмын зөрүүтэй санал гаргах эрх нь хэнд байгаа юм?

Н.Наранбаатар: Байнгын хорооны ажлын албанаас төсөвт нь хяналт хийгээд, хуульд нийцэх эсэхийг нь үзээд, Төсвийн байнгын хорооны даргад танилцуулаад, ингээд энэ мэдээллийг Та бүхэнд тарааж хүргүүлсэн байгаа.

Гишүүдийг зарчмын зөрүүтэй санал гаргах, зарчмын зөрүүтэй саналаа өгөөрэй гэж бид чинь урьдчилж мэдэгдсэн шүү дээ. Тэгээд ямар ч гишүүнээс ирээгүй.

Тийм учраас ажлын хэсэг байгуулагдаагүй. Ингээд Байнгын хорооноосоо санал бэлдээд Та бүхэнд тарааж өгсөн байгаа.

4 номер. С.Магнайсүрэн дарга.

С.Магнайсүрэн: Д.Үүрийнтуяа гишүүний асуултад тодруулаад.

Тэр 150 дахин нэмэгдэнэ гэхээр энэ бол өнгөрсөн жил бол 3.2-хон сая байсан юм. Одоо бид чинь ямар ч тоног төхөөрөмж, юу ч байхгүй. 3.2 сая чинь. Энэ жил 450 гэхээр чинь олон дахин нэмэгдсэн юм шиг харагдаад байгаа юм.

Өнгөрсөн жилийн тодотголоор бид үндсэндээ бараг тэг болж бүх юм хасагдсан учраас энэ жил бүх аймаг, нийслэл, 21 аймаг, нийслэлтэйгээ нийлээд энэ компьютер, тоног төхөөрөмж, уртасгагч, сканер, баримт устгагч, үдэгч гээд.

Тэгээд аймгууд дээр 10-аад саяын урсгал засвар. Нийлээд 486.2 гээд. Өнгөрсөн жилийн дүн нь бага учраас энэ жил өсөлт нь их том харагдаад байгаа юм л даа.

Тийм учраас гишүүд үүнийг ойлгоод дэмжээд өгвөл. Бид нэн шаардлагатай юмнуудаа л оруулж ирж байгаа.

Тэгээд ажлын албатай тохироод үндсэндээ тэр нэг том юмнуудыг нь бид тэвчиж болно. Тэрэнд асуудал алга гээд л. Үйл ажиллагаа явуулахад зайлшгүй шаардлагатай хэсэг юман дээрээ л... /минут дуусав/

Н.Наранбаатар: Л.Мөнхбаясгалан гишүүн асуулт асууна.

Л.Мөнхбаясгалан: Нэгдүгээрт, хуулийн дагуу Аудитын ерөнхий газар өөрсдийнхөө энэ материалыг Төсвийн байнгын хороон дээр ирүүлээд, Төсвийн байнгын хороо хянах ёстой юм байна. Тийм үү? Хянаж байна.

Тэгэнгүүт зарчмын зөрүүтэй саналыг Улсын Их Хурлын дэгийн тухай хуулиар зөвхөн Улсын Их Хурлын гишүүн гаргах биз дээ. Гишүүд зарчмын зөрүүтэй санал гаргасангүй гэнгүүт Төсвийн байнгын хорооны зөвлөхүүд зарчмын зөрүүтэй санал гаргаад оруулж ирж байна шүү дээ. Одоо бид нараар үүнийг батлуулах гэж байна. Тийм үү. Энэ чинь арай давсан эрх мэдэл биш юм уу? Дарга аа.

Тэгээд бид энэ зарчмын зөрүүтэй саналыг Төсвийн байнгын хороо гаргасан гээд бидний нэрийг бариад доор нь бичсэн байна шүү дээ.

Байнгын хороо Улсын Их Хурлын гишүүдээс бүрдэнэ. Мөн үү? Улсын Их Хурлын бүтцийн байгууллага мөн үү? Гэтэл гишүүдийн өмнүүр гараад өөр зарчмын зөрүүтэй саналыг зөвлөхүүд гаргаад оруулж ирээд, одоо та бид хураах нь дээ энэ дээр. Энэ болохгүй ээ. Горимын санал гаргаж байна. Энэ дээр манай гишүүд санал өгөх ёсгүй. Улсын Их Хурлын гишүүд санал гаргаагүй бол тэр чигээрээ төсөл нь явах ёстой шүү дээ.

Хоёрдугаарт, С.Магнайсүрэн дарга аа. Та хэнтэй зөвшилцсөн юм? Байнгын хорооны зөвлөхүүдтэй зөвшилцөхгүй. Та Улсын Их Хурлын гишүүдтэй, Төсвийн байнгын хороотой, эсвэл Төсвийн байнгын хорооноос гарсан ажлын хэсэгтэй зөвшилцөнө. Юу яриад байгаа юм. Эд нар нь зардлыг нь бууруулаад ороод ирсэн. Гишүүд санал өгөөгүй бол энэ хэвээрээ л явах ёстой шүү дээ.

Тийм биз дээ. Би буруу яриад байгаа юм уу.

Бид Аудитын газрын зардлыг аль болохоор танахгүй явуулах ёстой. Тэгж байж бидний ярьдаг тэр шударга үнэн ажиллагаа чинь энэ байгууллагаар дамжиж хийгддэг. Гэтэл сая 15-хан хувийн нэмэлтийг минь батлаад өгөөч. Тэрийг л гуйя гээд сууж байна шүү дээ. Улсын ерөнхий аудит. Ингэж болохгүй. Бид үүнийг нь д дэмжээд өгөх хэрэгтэй.

Тэр компьютер, автомашины зардлыг хүртэл бууруулаад ороод ирсэн.

Тэгээд энэ зарчмын зөрүүтэй санал бол хууль бус шүү. Ингэж бидний нэрийг барьж оруулж ирж болохгүй. Би энэ дээр тайлбар хүсэж байна.

Тэгээд хэрвээ шаардлагатай бол ийм юман дээр хүртэл горимын санал гаргаж санал хураалгах хэрэггүй гэж бодож байна шүү дээ. Тийм биз дээ.

Тэгээд тайлбар нэмж асууя.

Н.Наранбаатар: Гишүүд өөрсдөө мэднэ шүү дээ. Одоо энэ гаргасан мэдээллийн дагуу санал хураах уу, үгүй юу гэдгээ өөрсдөө саналаа хэлээд л явна. Тийм.

Л.Мөнхбаясгалан гишүүн.

Л.Мөнхбаясгалан: Улсын Их Хурлын бүтцийн байгууллага Байнгын хорооны Улсын Их Хурлын гишүүд зарчмын зөрүүтэй санал гаргаагүй байхад өмнөөс нь оруулж ирээд Төсвийн байнгын хороо гэж оруулж ирчхээд одоо бид нараар санал хураалгах гээд, авах гээд байна шүү дээ. Болохгүй шүү дээ. Энэ болохгүй. Үүнийг бид хэрвээ хүлээн зөвшөөрөх юм бол дараа дараагийнхаас бидний өмнөөс бидний нэрийг бариад л зарчмын зөрүүтэй санал гэдэг юм оруулж ирээд хураалгаад байна гэсэн үг биз дээ. Гишүүд ээ.

Тэгэхээр үүнийг хүлээн зөвшөөрч болохгүй. Энэ дээр зарчмын зөрүүтэй санал байхгүй гэсэн үг.

Н.Наранбаатар: Гишүүдээс саналууд гарсан. Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг хэлэлцэхтэй холбоотойгоор Байнгын хорооны гишүүдээс саналууд гарсан.

Тухайлбал, Төв, Хэнтий аймгууд дахь Төрийн аудитын газрын барилга болон Үндэсний аудитын газрын захиалгаар бариулахаар төлөвлөсөн сургалтын төвийн барилгын ажлын зураг, төсвийн бэлтгэл ажилтай уялдуулан хөрөнгийн зардалд тусгагдсан 31 тэрбум 43.5 сая төгрөгийн санхүүжилтийг хасах.

Яагаад гэхээр зураг төсөв байхгүй. Бэлэн болоогүй.

Дараа нь Монгол Улсын Ерөнхий аудитороос ирүүлсэн Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг боловсруулсан танилцуулгад дурдсан орон нутгийн нэмэгдлийг 20 хувиар тусгасан гэсний дагуу тооцсон болон стандартын болон ёс зүйн хорооны гишүүд урамшуулал өгөх өгөхөд тооцсон. Нийт дүнгээр цалин хөлсний зардлыг бууруулах гэсэн.

Ийм саналуудыг манай Байнгын хорооны зөвлөхүүд төсвийг хянаж үзээд саналуудыг гаргасан. Тэгвэл гишүүд зарчмын зөрүүтэй санал гаргаагүй учраас тэгвэл шууд санал хураагаад явах юм байна гэж ойлголоо.

Одоо ингэнэ. Асуулт хариулт сая дууссан шүү. Гишүүд ээ. Асуулт хариулт дууссан. Асуулт хариултаа таслаад одоо төсвийн төсөлтэй холбогдуулан санал гаргах гишүүд нэрсээ өгье.

Ж.Батжаргал гишүүн.

Ж.Батжаргал: Аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн санал Байнгын хороонд ирсэн юм байна.

Мэргэжлийн Байнгын хорооны ажлын алба нягталж үзээд тодорхой саналууд Байнгын хорооны гишүүддээ оруулж ирж байгаа юм байна.

Зарчмын зөрүүтэй санал гэдэг нэр томъёоллоор нь яавал иймэрхүү зүйл яригдаад байж магадгүй. Энэ эцэслэн баталж байгаа зүйл биш. Угаасаа энэ байгууллагын өөрийнх нь чиг үүрэг, стандарт, эрх зүйн зохицуулалт энэ юмтай нь нийцүүлээд байж болох төсвийн зардлынх нь нөхцөлийг хянаж байгаа л үйл явц. Шийдэх эсэх нь бидний л асуудал байгаа байхгүй юу.

Тэгэхээр энэ асуудлаа хэдүүлээ тал талдаа зөв ойлгох нь зөв байх гэж. Нэг ийм зүйл байна.

Хоёр дахь зүйл. Үнэхээрийн бид нэг дээвэр доороо бүгдээрээ багтаж байсан юмыг задалж өчнөөн олон байртай болцгоогоод одоо дахиад багтахгүй байгаа байхгүй юу. Тэгэхээр энэ салбарууд эрх ашгаа хангах үүднээс өөрийн байр гэдэг юмнаас болих ёстой. Ний нуугүй үнэнийг хэлэхэд.

Тийм учраас тэр шинээр баригдах гээд байгаа байрнуудыг хойш нь тавих ёстой. Энэ дээрээ нэг ингэж тогтох ёстой.

Хоёрдугаарт, энэ байгууллага өөрөө төрийн төсөв санхүүгийн үйл ажиллагаанд хараат бус байдлаар хяналт хэрэгжүүлдэг ийм байгууллага.

Тийм учраас энэ байгууллагын үйл ажиллагааны хараат бус байдлыг нь хангах ёстой. Тийм учраас албан хаагчдын цалин хөлстэй холбоотой юмыг бид бодлогоор жоохон дэмжиж авч явж байх ёстой. Энэ бол зүй ёсны юм байхгүй юу. Эднийтэй ижил үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагуудын цалинтай жишээд үз.

Ер нь энэ төрийн байгууллагууд чадамжууд бий болгодог. Эргээд яг тэр чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа хувийн байгууллагуудад чадамжаа алддаг байхгүй юу. Гадаад, дотоодод багш нараа бэлддэг, эмч нараа бэлддэг энэ хувийн хэдэн эмнэлэг, сургууль нь бүгдийг нь аваад явдаг байхгүй юу.

Яг түүн шиг одоо энэ аудитын байгууллага жаахан хүн бэлдээд нөөц бий болгоод ирнэ. Одоо мөдхөн хувийн хэдэн аудитын байгууллага нь бүгдийг нь ховх сороод явна. Энэ цалингийн зөрүү чинь ингэж асуудлыг хүндрүүлээд энэ төрийн чиг үүрэг хэрэгжүүлдэг байгууллагуудаа чадамжгүй болгоод байдаг байхгүй юу.

Тийм учраас энэ асуудлыг нь шийдэж өгөх ёстой.

Тийм учраас би тэр 15 гэдэг юм уу, хэд гэдэг юм, тэр цалингийнхаа тооцоолол юмнуудыг дахиж анзаарах ёстой байлгүй. Би тэр талаас нь хараад дэмжээд өгөх нь зөв байх гэж.

Үнэхээрийн л ухаалаг мэдээлэл технологи гээд л баахан юм ярьцгаагаад байгаа. Тэгвэл хоорондоо үйл ажиллагаагаа саадгүй явуулдаг тэр техник, тоног төхөөрөмжийнх нь хангалтын асуудлыг бид шийдэж өгөхөөс яах юм. Энэ чинь өнгөрсөн жил юу ч үгүй л хумьсан юм байна шүү дээ. Түүнээсээ болоод асуудал нь гарч ирээд байгаа юм байна.

Тэгээд энэ бол эцсийн. Санал хураадаг төхөөрөмж дээрээ санал хураах юм уу даа, үгүй юм уу. Яг нарийндаа энд оролцож байгаа гишүүд энэ байр суурийг дэмжих үү, үгүй юу гэдэг юмаа байр сууриа нэгтгээд л гүйцээ. Тэгээд л хянах ёстой. Би тэр талаасаа ажиллах нь зөв байх гэж санаад байна. Яах аргагүй улсын төсөв нэгтгэгдээд ороод ирнэ. Урсгал зардлыг бүх салбар дээр тэдэн хувьд таная гэхээр зэрэг ороод л танагддаг шүү дээ. Энэ чинь одоо ерөөсөө тийм л жамтай юм чинь.

Тэгэхээр хэдүүлээ энд нэг байгууллагаа хэт чанга хянах юм бол энэ байгууллага чинь яг төсөв батлагдах үед үйл ажиллагаа явуулах орон зайгүй болж үлдэнэ шүү. Энэ энэ талаас нь хэдүүлээ харах нь зөв байх л гэж би ийм л санал хэлмээр юм байна.

Н.Наранбаатар: Х.Ганхуяг гишүүн.

Х.Ганхуяг: Энэ дээр нэг ийм санал байна.

Нэгэнт гишүүд маань энэ гаргасан саналууд дээр дэмжихгүй байр суурьтай байгаа нөхцөлд төрийн аудитаас орж ирсэн төсвийн саналын хэмжээнд шууд баталж явуулаад. Тэгээд угаасаа намар үүнийг чинь хэлэлцэнэ. Нэгдүгээр асуудал.

Хоёрдугаар асуудал хэрэв зээ хууль бүгдэд нь ижил тэгш үйлчлэх ёстой юм бол Улсын Их Хурлын харьяа байгууллагуудын төсвийг бид бас харах ёстой. Яагаад бусад нь байхгүй байгаа юм. Ганц аудитыг гаргаж авчраад л тэгээд л энд урьдчилж ярилцаад л, тэр нь болохгүй, энэ нь болохгүй гээд сууж байхаар бусад нь хаана байгаа юм? Монгол банк хаана байгаа юм?

Тэгээд нөгөө Санхүүгийн зохицуулах хороо хаана байгаа юм? Улсын Их Хурлаас томилгоотой бүх л байгууллагын тэгвэл цөмөөрөө төсвийг нь хэлэлцдэг болъё. Ер нь бол.

Тэгээд төсвийнхөө хэмжээ дамжааг нь яриад үүнийг намар оруулж ирээрэй гээд явдаг болохгүй бол тэр дотроос ганц бидний гар хөл болж, чих болж мэдээлэл цуглуулж өгдөг байгууллага энд ингээд л зүгээр юуг нь танах вэ, тэрийг нь танах вэ ингээд сууж байгаа байхгүй юу. Яг эцсийн дүндээ болохоор намар аваачаад бүгдийг нь нийлүүлж байгаад тэгээд л 13, 14 хувиар ингээд л хасдаг шүү дээ. Бид нар.

Тэгэхээр бид хүмүүсээ ажил хийх боломжийг нь хангахгүй болохгүй. Энэ яах вэ, бид нэг, хоёр хөрөнгө оруулалтыг нь хасна л гээд байх юм. Энэ хоёр хөрөнгө хөрөнгө оруулалтаа аягүй бол суулгаж чадах ч үгүй. Сангийн яам дээрээс.

Энэ чинь нэг баахан юм бид яриад л байдаг Сангийн яам дээр угаасаа даваагаа давахгүй юм бид энд хасна оруулна гээд сууж байхаар зүгээр аудитаас орж ирсэн саналаар нь явуулаад, тэгээд намар үүнийгээ бусад бүх байгууллагуудынхаа төсөвтэй нь харьцуулж байгаад үүнийг батлаад явах нь зүйтэй байх. Тэгэхгүй бол нэг байгууллага хоёр удаа төсвөө батлуулдаг болох гээд байна шүү дээ. Тийм. Тэр нь зөв байх.

Одоо бол зүгээр энэ аудитаас орж ирсэн саналаар нь цөмөөрөө юмаа батлаад явуулсан нь зөв байх.

Н.Наранбаатар: Д.Үүрийнтуяа гишүүн.

Д.Үүрийнтуяа: Төрийн аудитын байгууллагын ажилчдын цалин хөлс нэмэх асуудлыг дэмжинэ.

Ажлын ачаалал ямар байдгийг ойлгож байгаа. Орон тоогоо нэмэх асуудлыг нь ч дэмжинэ. Хүрэлцдэггүй гэдгийг нь мэдэж байгаа. Хавтгайрсан орон тооны бууралтад өртөөд орон тоогоо хассан газар.

Харин би тэр байр нэмэх асуудлыг дэмжихгүй. Ер нь аль болох төрийн алба нэгдсэн, цомхон, нэг доор байх, өртөг зардлаа бууруулах чиглэлд илүү нэгдмэл, төрийн үйлчилгээний байгууллагууд дотроо нэгдэж ажиллах нь зөв өө.

Төрийн аудитын байгууллага тусдаа байртай байна гээд л бүх байгууллагууд нь дагаад л тусдаа байртай байдаг болох юм бол бид урсгал зардлаа дийлэхгүй.

Зарчмын зөрүүтэй санал гаргасан энэ аудитынханд ч хамаагүй л дээ. Аудитынхны буруу ч биш. Энэ бол манай Байнгын хорооны асуудал. Байнгын хорооны гишүүдээс гарсан санал гээд оруулаад ирсэн байгаа юм.

Тэгээд энэ өөрөө зарчмын хувьд асуудал нь болохгүй байхгүй юу. Зүгээр магадгүй дотор нь хасахаар саналууд манай зөвлөхүүд суугаад зөв саналууд гаргасан байж болно.

Гэхдээ Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулиар зарчмын зөрүүтэй санал гаргах эрх нь зөвхөн Улсын Их Хурлын гишүүнд байгаа. Магадгүй гишүүдээс санал орж ирээгүй бол Байнгын хорооны даргаар ядаж энэ зарчмын зөрүүтэй саналуудаа гаргуулаад хураасан бол нэг хэрэг.

Тэгэхээр бид бас ингэж, бас нөгөө дэгээ алдана алдана гэхэд ингэж алдаж болохгүй.

Ер нь энэ Байнгын хороодын хурал дээр дэгийн зөрчлүүд их гарч байгаа шүү. Энэ чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийг мөрддөг байх асуудал хаана хаанаа анхаармаар байна.

Уг нь төрийн аудитын хуулиар л төрийн аудитын байгууллагын төсвийг Төсвийн байнгын хороогоор хянаад, тэгээд Сангийн яаманд хүргүүлнэ. Сангийн яам бараг хасах эрхгүй шахуу заалттай санагдаад байх юм. Миний мэдэж байгаагаар. Төсвийн байнгын хороо дэмжээд явуулсан бол Сангийн яам хасах эрхгүй л байх ёстой шүү дээ. Хуулиараа.

Тэгээд би Х.Ганхуяг гишүүний санал дээр бусад байгууллагуудыг оруулах гэдэгтэй санал нэг байна.

Гэхдээ ганцхан аудит байгаа юм гэдэг талаас нь бас хандмааргүй байна.

Тийм учраас зарчмын зөрүүтэй саналаа хууль тогтоомжийн дагуу болгож хураалгах нь зүйтэй байх. Зүгээр өнөөдөр ийм байгаа учраас бүгдийг нь орхиё гэдэг бол бас их өрөөсгөл ойлголт байна.

Тийм учраас хуулийн дагуу болгоод. Байнгын хорооны дарга өөрөө саналаа гаргадаг юм уу. Тэгээд саналаа хураагаад явах нь зөв байх гэж бодож байна.

Н.Наранбаатар: П.Сайнзориг гишүүн.

П.Сайнзориг: Одоо яах вэ, зүгээр манай Улсын Их Хурлаас байгуулагддаг болоод зүгээр шүүх эрх мэдлийн байгууллагуудын төсвийг бас урьдчилж холбогдох Байнгын хороо хэлэлцээд байгаа юм.

Одоо яах вэ, ерөнхий төсвийн хяналтыг тавьж байгаа гэдэг утгаараа аудит. Шүүх эрх мэдлийн байгууллага дундаа Шүүхийн ерөнхий хороо, Шүүхийн ерөнхий зөвлөл, Шүүхийн сахилгын хороо, Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, Улсын дээд шүүхийг Хууль зүйн байнгын хороо хянаад өгч байгаа.

Тэгэхдээ Сангийн яам угаасаа яг баталж өгсөн Хууль зүйн байнгын хорооноос орж ирсэн саналыг харгалзаж л үзэж байгаа гэж хэлье дээ. Тэгээд тавьдаггүй л дээ. Зүгээр иймэрхүү байдалтай.

Тэгээд би Х.Ганхуяг гишүүний үүнийг дэмжиж байна. Одоо Монголбанк гээд нэг дураараа нөхдүүд “хараат бус байдал” гэдэг үгийн ард төрд байтугай бүр хэнд нь ч хянагдахгүй шүү дээ. Төсөв, орон тоо нь ерөөсөө юу болж байгаа юм бүү мэд.

Тэгээд анх удаа үглэж байж С.Магнайсүрэн дарга хүлээж авч байж бас нэг Монголбанканд жишээ нь нэг аудит оруулж үзлээ. Төрийн аудит.

Түрүү жил би яг шинэ томилогдоход нь бүр шаардсан. Хурлын дарга Н.Учрал дарга дэмжээд, тухайн үедээ хурлын дарга байхдаа. Үүнийгээ ер нь Төсвийн байнгын хороо ярих нь зөв байх. Тэгээд ороод ирэхэд процессыг нь бас нэг зөв болгоё.

Энэ бол уг нь эцэслэх гээд байгаа зүйл биш мэт боловч уг нь бол энэ хараат бус бие даасан ажиллах байгууллагуудын төсөв талаасаа Сангийн яам нь тэнд базуулаад. Базуулаад гэдгийг би хаалт дотор ярьж байгаа шүү. Төсөв бооход базуулаад суухгүйн тулд л өгч байгаа санал шүү дээ.

Тийм учраас би Л.Мөнхбаясгалан гишүүн ч бас хэлээд байна. Зөв өө, зөв. Д.Үүрийнтуяа гишүүн ч хэлж байна. Байнгын хорооны дарга тэр нэг байр сав шинээр барья гэдэг саналаа өөрийнхөө нэрээр гаргаад хасуулчихвал яадаг юм.

Тэгээд бусад хэдийг нь бол тэр чигт нь явуулъя л даа.

Тэгээд өөрөө аудит маань зураг, төсөвгүй ийм юм орж ирнэ гэдэг чинь бид хэд бас болохгүй л байхгүй юу даа. Энэ чинь өөрсдөө хяналт тавих гэж байж өөрсдөө ингээд байхаар.

Тэгэхээр хуульд нь нийцүүлээд шинээр эхлүүлэх гэж байгаа байр савуудыг нь Байнгын хорооны дарга гаргачих. Сая манай ажлын алба бас жоохон техникийн алдаа л гаргаж байна. Энэ бол угаасаа Байнгын хороо юм уу, эсвэл хэн нэг гишүүдээсээ яриад. Үүнийг цаашдаа цаашдаа магадгүй 3 гишүүний жижигхэн ажлын хэсэг гараад л хяначихмаар байгаа байхгүй юу. Хянаад л дүгнэлтээ оруулаад ирдэг. Цаг хугацааны хувьд чуулган хаахаас өмнөхөн ороод ирдэг баймаар юм байна.

Тэгээд ярилцаад л ингээд явчих. Би үүнийг тэр чигт нь батлаад явуулна гэдэг чинь бас их онцгүй.

Тэгээд л дараа нь бид хэд намар ороод ирэхээр Сангийн яамыг энд суулгачхаад л бидний баталж өгсөн, эндээс өгсөн юм хаана байна, хассан байна гээд л. Өөрсдөө хуульд нийцэхгүй юмыг өгч явуулах гээд байна шүү дээ.

Тэгэхээр тэр байр савных нь асуудлыг нь Ж.Батжаргал дарга ч бас хэлээд байна лээ. Хасчихъя. Бусад тэр цалин цавуу нэмэгдлийг нь оруулж ирсэн саналаар нь үлдээгээд явъя гэж бодож байна. Ажлаа хийх бололцоог нь бүрдүүлье.

Тэгээд ер нь иймэрхүү л утга жанцантай байгаа.

Тэгээд ер нь цаашдаа үнэхээр хяная гэж байгаа бол Санхүүгийн зохицуулах хороо, Монголбанк, өөр чинь юу байгаа билээ? Төрийн албаны зөвлөл, Статистик, Сонгуулийн ерөнхий хороо ч гэдэг юм уу урьдчилаад эсвэл ярьдаг байх хэрэгтэй. Ялангуяа би бүр Монголбанкыг үзэх ёстой гэж бодож байна. Тэнд бол ерөөсөө бүр эмгэнэлтэй дүр зураг байгаа шүү дээ.

Тэгээд дандаа улс төрчдийн гар хөлөө ч юм уу, авгай, хүүхдүүд нь байдаг учраас хараат бус бие даасан байдал гээд ойртуулдаггүй. Яг эцсийн дүндээ бүгд л хараат бус бие дааснаар ажиллаж байгаа шүү дээ.

Тэгээд хуулиараа болоод байдаг. Улсын Их Хурлын Тамгын газар хүртэл өөрөө өөрсдийнхөө төсвийг батлуулж байгаа шүү. Ийм байна

Тэгэхээр үүнийгээ ерөнхийдөө зарчмын хувьд бололцоотой Н.Наранбаатар дарга өөрөө тэр байр савыг хасах саналаа гаргаад, гишүүдийн хэлээд байгаа бас зөв шүү дээ.

Тохируулаад ингээд гараад явъя л гэсэн.

Н.Наранбаатар: Да.Цогтбаатар гишүүн.

Да.Цогтбаатар: П.Сайнзориг гишүүн нэлээн санал давхардаад хэллээ.

Монголбанкийг бид нааш нь, эсвэл төсвийг нь баталъя гэж байгаа бол, үйл ажиллагаа явуулах төсвийг нь, эсвэл Эдийн засгийн Байнгын хороо ч юм уу, харьяалдаг Байнгын хороо нь авч үзэж баймаар байгаа юм.

Тэгэхгүй Монголбанкны Ерөнхийлөгчийг би яг томилогдоод явах гэж байхад нь хэлж байсан. Н.Учрал дарга тухайн үед Их Хурлын дарга өөрийнхөө бүрэн эрхийн хүрээнд нэг Ерөнхийлөгч томилох гэж байна. Дэмжих ёстой юм гэдэг байдлаар нь дэмжсэн юм.

Тэгээд нөхөр өөрөө ерөөсөө банкны тийм салбарын туршлага мэдлэг байхгүй. Тоочин физикчин гэдэг мэргэжлээр сурлаа гээд энэ хүн Монголбанкийг удирдах туршлагатай гэсэн үг биш.

Одоо энэ Монголбанкны Ерөнхийлөгчийг яагаад П.Сайнзориг гишүүн нааш нь оруулж ирж ярих ёстой гээд байна гэхээр хийж одоо байгаа ажил нь ерөөсөө л маш ойлгомжтой. Нэг даргын хүүхдийн анкет зөөдөг. Нааш нь дарга болгоё гэж оруулж ирдэг. Эсвэл хугацаа нь дууссан тэр дэд Ерөнхийлөгчийнхөө асуудлыг оруулж ирэхгүй. Байхгүй байгаа Тэргүүн дэд Ерөнхийлөгчийнхөө асуудлыг оруулж ирэхгүйгээр одоо энэ Тэргүүн дэд Ерөнхийлөгчийнхөө асуудлыг жишээлэхэд оруулж ирж байгаа юм. Дэд ерөнхийлөгчийнх нь хугацаа дууссан.

Дэд ерөнхийлөгч хийж байгаа нөхөр нь тэнд Г.Занданшатар даргад цай зөөдөг л байсан нөхөр.

Монголбанкны бүтцийг нь аваад харъя гэх юм бол бид инфляцаа хангалттай хэмжээнд удирдаж уяж байх ёстой газар. Төгрөг, одоо энэ доллар чинь 3600-тай тэнцэж байх биш 1000-тай юм уу, 500-тай тэнцэж байх энэ ажлыг хийх үндсэн функц нь Монголбанкных.

Тэгээд иймэрхүү ач холбогдолтой өргөн хүрээтэй асуудал руугаа орохгүйгээр Монголбанкийг чөлөөнд нь тавьж өгч явуулчихаад энд бид хэдэн аудиттай л ноцолдоод байгаа байхгүй юу.

Монголбанкны төсвийг бид баталж өгөөд та нар ийм үйл ажиллагаа явуулаад инфляцыг буулгаж чадах юм бол цалин чинь тэдэн төгрөг, ийм үйл ажиллагаа явуулаад төгрөг доллартой, эсвэл юаньтай, гаднын валюттай ингэж харьцаж чадна гэх юм бол цалин чинь тэдэн төгрөг гээд ийм үр дүнг нь тооцдог энэ систем рүү орохгүй бол Монголбанк өөрөө өөрөө төсвөө баталдаг, хэн ч хянадаггүй. Энэ жил арай гэж нэг аудитаас шалгалт орсон гэж байгаа. Дүгнэлт нь Их Хурлын гишүүдэд чинь ирээгүй байхгүй юу. П.Сайнзориг гишүүнийг олоод харчхаж.

Би өнгөрсөн долоо хоногт олж харъя гэж бодоод аудиттай холбогдсон Их Хурлын даргад өгсөн гэж байна. Манай Их Хурлын дарга өөрөө бас нэг юм буруу бодоод байдаг байхгүй юу.

Монгол Улсын Их Хурлын дарга өөрөө Монголбанк гээд нэг хувийн байгууллагатай болсон юм шиг бодоод байгаа юм. Их Хурлын харьяаны байгууллага буюу энэ 126 гишүүн чинь бүгд юм хумыг нь үзэж хардаг байгууллага байх ёстой. Монгол Улс инфляцаа хэдэн төгрөг хэдэн хувь дээр барих юм, Монгол Улсын төгрөг чадамжтай байх юм уу, чадамжгүй байх юм уу гэдгийг нэлээн өргөн хүрээнд ярьдаг байгууллагыг манай С.Бямбацогт дарга болохоор хувийнхаа банк юм шиг ойлгоод яваад байгаа юм. Хувийнх нь банк биш байхгүй юу.

Тэгээд чаддаг мэддэг мэргэжлийнх нь дагуу нэг номыг нь үзээд ногоотой шөлийг нь уусан хүмүүсээсээ санал сэтгэгдлийг нь авахгүйгээр Монголбанканд хийсэн аудитын тайланг манай Их Хурлын дарга дараад хэвтсэн. Референт нь гаднаас ирэхээрээ сейфтээсээ гаргаж өгнө гээд сууж байгаа юм.

Тэгэхээр иймэрхүү зарчимгүй байж болохгүй. Аудитын байгууллага шиг төсвийг нь хэлэлцье гэж байгаа бол Улсын Их Хурлын харьяа байгууллагуудыг бүгдийг нь оруулж ирээд хэлэлцье. Үгүй гэж байгаа бол Хууль зүйн байнгын хороо шиг оруулж ирсэн саналыг нь нөгөө Х.Ганхуяг гишүүний хэлдэгээр шууд Сангийн яаманд хүргүүлэх ёстой.

Нэмж хэлэх юм бол одоо түрүүний хэл аманд ороод байна. Манай ажлын алба гээд. Энэ дээрээ нэмэх нь нөгөө хуулиар бид хориотой учраас аудитын нэмэгдэл цалингуудыг олгож болохгүй гэж надад тайлбарласан юм. Энэ дээр Сангийн яаманд болохгүй бол тэр аль аль хуульд ямар өөрчлөлт оруулж байж

энэ аудит нарын цалин, цалингийн нэмэгдлийг олгох боломжтой байна. Тэрийг нь бас цуг оруулж ир гэдэг ийм үүргийг нь өгөөд явуулвал бүр амар.

Эд нар чинь зайлуул цалин царайчилж байж яаж дарга нартаа үзэх юм бэ. Тэр нэмэгдлийнх нь асуудлуудыг бид эндээс хийж өгөх гаргалгааг нь гишүүд хийж өгөхгүй аудитынхан өөрсдөө гуйж яваад цалин чинь нэмэгдэхгүй шүү дээ. Ийм байна.

Н.Наранбаатар: Л.Мөнхбаясгалан гишүүн үг хэлнэ.

Л.Мөнхбаясгалан: Горимын санал байна. Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороогоор төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн хязгаарын саналыг батлуулахаар ирүүлсэн. Энэ дээр Байнгын хороо хянаад Улсын Их Хурлын гишүүдээс зарчмын зөрүүтэй санал гараагүй тул төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн хязгаарын саналыг баталъя гэсэн томъёоллоор санал хурааж өгнө үү.

Н.Наранбаатар: Би үг хэлээдэхье. Ингэе л гэж бодож байна. Энэ хөрөнгө оруулалттай холбоотой л юм яригдлаа шүү дээ. Тийм ээ.

Үндсэндээ бусдыг нь гишүүд дэмжиж байгаа юм байна. Хөрөнгө оруулалттай холбоотой 3 барилгынхаа зураг, төсвийг төсвийн шаардлага хангуулаад намар Төсвийн байнгын хороо төсөв хэлэлцэхэд аваад ирээрэй. Амжвал батлаад өгье. Амжихгүй тэгээд хаягдах юм байна.

Би бол хасъя гэдэг зарчмын зөрүүтэй санал гаргахгүй. Гаргах гишүүн байна уу? Тэгвэл Цогтоо гишүүн гаргачих. Да.Цогтбаатар гишүүн.

Дэмжье гэж санал хураалт байгаа юм. Тийм. Да.Цогтбаатар гишүүн.

Да.Цогтбаатар: Би зарчмын зөрүүтэй санал гаргах гэсэн юм. Дэгээрээ энэ чинь Их Хурлын гишүүн зарчмын зөрүүтэй санал гаргаж байж оруулж ирсэн төсөв дээр нэмэх, хасах асуудлаа ярих байх.

Тэгэхээр аудитын газраас оруулж ирсэн төсөв дээрээс нь 3 барилгатай холбоотой асуудлуудыг нь хасах буюу 31 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтыг нь хасах зарчмын зөрүүтэй санал гаргаж байна. Дэмжиж өгнө үү.

Н.Наранбаатар: Да.Цогтбаатар гишүүн.

Да.Цогтбаатар: Горимын санал дээр дахиад нэмэх нь түрүүн санал байдлаар хэлсэн юм.

Сангийн яам оруулж ирэхдээ орон нутгийн 20 хувийн нэмэгдлийг холбогдох хуулийнх нь өөрчлөлтийг хууль юм уу, тогтоолын төсөлтэй нь хамт оруулж

ирэхгүй одоо хуулиар аудит дээр 20 хувийн нэмэгдэл хийх боломж байхгүй байгаа.

Тэгэхээр Сангийн яамнаас энэ нэмэгдэл хийх боломжийг нь гаргуулаад холбогдох хууль, тогтоолд өөрчлөлт оруулах саналаа цуг оруулж ир гэдэг нэг санал.

Тэгээд тэр барилга байгууламжтай холбоотой зардлыг нь хасъя гэдэг ийм горимын саналыг нэгтгээд явуулж өгнө үү. Дарга аа.

Н.Наранбаатар: Ингэе. Ингэж болох уу? Улсын Их Хурлын гишүүдээс Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг хэлэлцэх явцад гарсан саналуудыг тусгаад, төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэхийг дэмжье гэдгээр санал хураалт явуулъя гэж бодож байна. Тийм.

Санал хураалтад бэлтгээрэй. Гишүүд. Тийм. Тэмдэглэлд үлдээе.

Саяын Да.Цогтбаатар гишүүний тэр хөрөнгө оруулалттай холбоотой 3 барилгыг хасах. Мөн орон нутгийн нэмэгдлийг олгох хуулийн гаргалгааг хамтад нь оруулж ирэх үүргийг Сангийн яаманд өгч байгаа.

Энэ хоёр саналыг тусгаад дэмжье гэсэн томъёоллоор санал хураалт явуулъя. Санал хураалт. /алх цохив/

63.2 хувиар дэмжигдлээ.

Байнгын хорооны тогтоолын төслийг хэлэлцэж дууслаа. /алх цохив/

Төрийн аудитын байгууллагын 2027 оны төсвийн төслийг хэлэлцэж дууслаа. /алх цохив/

**Дөрөв.Монгол Улсын Засгийн газрын өрийн удирдлагын
2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн талаарх
Сангийн сайдын мэдээллийг сонсох**

Дөрөв дэх асуудал. Монгол Улсын Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн талаарх Сангийн сайдын мэдээллийг хэлэлцэж эхэлье.

Гишүүд байж байгаарай. Одоо нэг асуудал үлдээд байна шүү.

Ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнийг танилцуулъя.

Солонгын Тулга Сангийн яамны Санхүүгийн бодлогын газрын дарга, Булганхүүгийн Ганзориг Сангийн яамны Хөгжлийн санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын газрын Хөгжлийн санхүүжилтийн хэлтсийн дарга, Лувсандоржийн Гантогтох Сангийн яамны Өрийн удирдлагын хэлтсийн дарга.

Монгол Улсын Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн талаарх тайлангийн танилцуулгыг Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд Т.Аубакир танилцуулна.

Т.Аубакир сайдын микрофоныг нээе.

Т.Аубакир: Төсвийн байнгын хорооны дарга, Эрхэм гишүүд ээ,

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 115.2.13-д Засгийн газрын өрийн удирдлагын дунд хугацааны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн талаарх Засгийн газрын тайлан, Өрийн удирдлагын тухай хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг Төсвийн байнгын хороо жил бүр хэлэлцэнэ гэж заасан.

Үүний дагуу Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн тайланг Та бүхэнд танилцуулж байна.

Улсын Их Хурлын 2022 оны 5 дугаар сарын 27-ны өдрийн 26 дугаар тогтоолоор Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийг баталсан.

Энэхүү стратегийн баримт бичгийн хүрээнд дунд хугацаанд өрийн удирдлагын чиглэлээр баримтлах үндсэн 6 зорилт, 23-ыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ болон Засгийн газрын өрийн багцын 4 шалгуур үзүүлэлтийн зорилтот түвшнийг тодорхойлсон.

Монгол Улсын нийт гадаад өрийн хэмжээ 2025 оны жилийн эцсийн байдлаар 40.5 тэрбум ам.доллар буюу дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 159.5 хувьтай тэнцэж байна.

Засгийн газрын өр 2025 оны жилийн эцсийн байдлаар 35.4 их наяд төгрөг буюу дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 39.4 хувьтай тэнцэж байгаа нь Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан Засгийн газрын өрийн тухай төсвийн тусгай шаардлагыг хангаж байна.

Засгийн газрын Өрийн удирдлагын дунд хугацааны стратегийн баримт бичгийг баталж хэрэгжүүлж эхэлсэн 2016 оноос хойш Засгийн газрын өрийн дотоод нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хэмжээ 53.7 нэгж хувиар, хүүгийн төлбөрийн төсвийн орлогод эзлэх хэмжээ 9.5 нэгж хувиар тус тус буураад байна.

Ийнхүү Засгийн газрын өрийн дарамт буурснаас шалтгаалж олон улсын зээлжих зэрэглэл тогтоогч байгууллагууд Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийг 2024-2025 онуудад жил дараалан ахиулж, S&P агентлаг BB- (Double B Minus), Fitch агентлаг B+ (B Plus), Moody's агентлаг B1 (B One) түвшинд хүргэсэн.

Стратегийн баримт бичигт туссан зорилтуудын хүрээнд тайлант хугацаанд авч хэрэгжүүлсэн томоохон арга хэмжээнүүдийг дурдвал Газрын тос боловсруулах үйлдвэр барих төслийн нэмэлт санхүүжилт, Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барих төсөл, Улаанбаатар, Дарханы чиглэлийн авто зам барих төслийн нэмэлт санхүүжилт зэрэг бодитой эдийн засгийн салбарт чиглэсэн төслүүдийн гадаад зээлийн хэлэлцээрийг байгуулсан.

Засгийн газрын гадаад үнэт цаасны хувьд Century II, Century III, Century IV зэрэг нийт 1.5 тэрбум ам.долларын өрийн зохицуулалтын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэн, төлбөрийн тэнцэлд ирэх гадаад төлбөрийн дарамтыг бууруулснаас гадна арилжааны нөхцөлтэй бондын үлдэгдлийг 2.5 тэрбум ам.доллар болгож 2023 оны эхний үлдэгдлээс 238.0 сая ам.доллараар бууруулсан.

Засгийн газрын өрийг буцалтгүй тусламж болгон хүргүүлж эрүүл мэндийн салбарт төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх нийт 29.0 сая еврогийн өр хөрвүүлэх хэлэлцээрийг Германы KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau) банк болон Глобал сантай (The Global Fund) байгуулсан.

Зах зээлийн хөгжлийг дэмжиж, хөрөнгийн зах зээлд төгрөгийн суурь хүүгийн түвшнийг тогтоох зорилгоор 2025 оны 4 дүгээр сараас дотоод үнэт цаасны нээлттэй арилжааг эхлүүлсэн.

2025 онд нийт 148.7 тэрбум төгрөгийн нээлттэй арилжаа хийж, 6 сараас 7 жилийн хугацаатай үнэт цаасны эрсдэлгүй өгөөжийн мөрийг хөрөнгийн зах зээлд тогтоогоод байна.

Стратегийн томоохон төслүүд болох Чойбалсан дулааны цахилгаан станцыг 50 мегаваттаар өргөтгөх төсөл, Сэлбэ дэд төвийг орон сууцжуулах төсөл зэрэг төслүүдэд Засгийн газрын өрийн баталгаа гаргасан болно.

Стратегийн баримт бичигт туссан Засгийн газрын өрийн багцын дунд хугацааны зорилтот бүтцийн хүрээнд гурван үзүүлэлт болох –

- хүүгийн зардлын үзүүлэлт,
- дахин санхүүжилтийн эрсдэлийн үзүүлэлт,
- хүүгийн эрсдэлийн үзүүлэлтүүдэд

-зорилтот түвшнийг хангаж байгаа бол ханшийн эрсдэлийн үзүүлэлт зорилтот түвшинд хүрээгүй. Үүнд, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн алдагдал гүйцэтгэлээр бага гарч, дотоод өр нэмэгдүүлэх шаардлага багассан.

Мөн Засгийн газраас бага хүүтэй урт хугацаатай гадаад зээлийн санхүүжилтээр төсөл, хөтөлбөр санхүүжүүлсэн зэрэг нь голлон нөлөөлсөн байна.

Үндэсний аудитын газраас Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн тайланд 2025 онд гүйцэтгэлийн аудит хийж хэрэгжилтийг дүгнэсэн.

Засгийн газраас Үндэсний аудитын газрын өгсөн дүгнэлт, зөвлөмжийн хэрэгжилтийг бүрэн хангаж ажиллаж байгаа бөгөөд Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2026-2028 оны стратегийн баримт бичигт холбогдох зорилт, арга хэмжээг тусгасны дагуу жил бүр биелэлтийг Улсын Их Хуралд тайлагнан ажилласаар байна.

Анхаарал хандуулсанд баярлалаа.

Н.Наранбаатар: Т.Аубакир сайдад баярлалаа.

Одоо тайлантай холбогдуулан асуулт асуух гишүүд нэрсээ өгье.

Г.Ганбаатар гишүүнээр тасалъя. Г.Ганбаатар гишүүн асуулт асууя.

Г.Ганбаатар: Энэ тайлан ч уг нь нэр нь мундаг юм.

Засгийн газрын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн тайлан гээд. Засгийн газрын өр ширийг бууруулсантай өнөөгийн өрийн нөхцөл байдалтай холбоотой л тайлан байна л даа.

Гэтэл Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс чинь үндсэндээ сая тайлан ч дурдагдаж байна. Энэ улсын гадаад өр чинь 40.5 тэрбум долларт хүрчхээд байгаа тухай.

Дээрээс нь энэ гадаад өр дотор Засгийн газрын эзлэх хувь нь жил ирэх тусам өсөөд, одоо үндсэндээ энэ чинь 35.4 их наяд буюу 2021 онтой харьцуулахад 5 жилийн дотор 32 хувиар өссөн байна шүү дээ. Засгийн газрын өр чинь.

Энэ тайлан дотор дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь нь боломжийн байна. Их аятайхан байна бололтой л юм бичсэн байна л даа. Та хэд яг юу гэж үзэж байгаа юм? Энэ гадаад өрийн асуудал, гадаад өрийн дотор Засгийн газрын эзлэх хувь. Тогтвортой байдлын зөвлөлийн дүгнэлтийг би та нарт танилцуулж байна шүү дээ. Юу гэж бодож байгаа юм.

Хоёрдугаарт нь, тэр Сэлбийн асуудал энэ дээр бас яригдсан байна. Нөгөө Сэлбэ дэд бүтэц дээр чинь 500 сая долларыг нийслэл босгосон шүү дээ. Тийм ээ.

Сүүлд нь ахиад энэ чинь нөгөө газрын тос, Эрдэнэбүрэн, газрын тос эд нартай цуг Сэлбэ ороод ирсэн шүү дээ.

Тэгээд Их Хурал дэмжээгүй буцсан. Энэ дээр Сэлбийн асуудлыг. Энэ чинь ер нь яах вэ, нийслэл босгосон бонд дээр Засгийн газар ахиад баталгаа гаргаад хэрэггүй шүү дээ.

Энэ дээр ямар байр суурьтай байгаа юм? Тухайн үед энэ асуудал Их Хурал дээр нэг орж ирж байсан. Тэрийг болж бүтэж байна гэж оруулж ирээд, Их хурал руу оруулж ирээд болиулсан юм уу? Энэ ямар байр суурьтай, ямар юм байсан юм? Та хэд нэг энэ дээр нэг хэлээдхээч. Хариулт.

Н.Наранбаатар: Асуултад хариулъя. 1 номерын микрофоныг нээе.

С.Тулга: Сангийн яамны Санхүүгийн бодлогын газрын дарга С.Тулга. Гишүүний асуултад хариулъя.

Өрд эзэлж байгаа Засгийн газрын гадаад өрийн хэмжээ зорилтот түвшин 80 хувьд хүрээгүй. Энэ дээр хоёр шалтгаан байгаа.

Өрийн удирдлагын стратегийг бид 3 жилийн хугацаатай баталдаг. 2023-2025 оны өрийн удирдлагын стратеги 2022 онд 2023-2025 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэлтэй хамт батлагдаж байсан.

Төсвийн хүрээний мэдэгдэл дээр байгаа алдагдлын хэмжээг бид дотоод бонд дээрээ бүрэн санхүүжүүлнэ гэсэн ийм тооцоололтой байсан.

2022, 2023, 2024, 2025 онуудын төсвийн гүйцэтгэл анх хүрээн дээр байсан хэмжээнээс эерэг гарсан. Жишээлбэл, 2023 онд 1.6 их наядын алдагдалтай, 2024 онд дахиад 1.6 их наядын алдагдалтай гэж төсөвлөж байсан бол 2023 онд 785.9 тэрбум төгрөгийн ашигтай, 2024 онд 776.2 тэрбумын алдагдалтай гээд. Зөвхөн энэ хоёр жил дээр 3.2 их наядын алдагдал санхүүжүүлэх шаардлага байхгүй болсонтой холбогдуулаад дотоод бонд гарах хэмжээ маань 4.4 их наяд төгрөгөөр буурсан байгаа.

Үүнтэй холбогдуулаад бид 80 хувийн эрсдэлээ хангаж чадаагүй.

2016-2025 оны хугацаанд батлагдсан бүх өрийн удирдлагын стратеги зардлаа бууруулах гэдэг энэ чиглэл рүү явж байсан.

Тэгээд 2016 онд нийт зээлийн хүүд төлж байгаа төлбөр маань нийт орлогынхоо 14 хувьд байсан бол 2025 оны жилийн эцсийн байдлаар энэ дүн маань 4.4 хувь болоод анх хэрэгжүүлсэн стратегийн хэрэгжилт биелсэн гээд 2026-2028 оны стратеги дээр гишүүний асууж байгаа яг энэ эрсдэл рүү чиглэсэн энэ зорилтуудыг оруулж ирсэн байгаа.

2026-2028 он дээр орсон 4 том зорилт нь гадаад зээлийн санхүүжилтээр шинээр байгуулах гэрээнд 70 хувь нь дэд бүтэц буюу бодит секторын төслүүдийг санхүүжүүлнэ.

Засгийн газрын баталгааны хэмжээ дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 10 хувиас хэтрэхгүй.

Аймаг, нийслэлийн гаргах үнэт цаасан дээр бол хоёр нөхцөл тавьсан байгаа.

Гурван жил дараалж улсын төсөвт орлого төвлөрүүлсэн орон нутаг нь үнэт цаас гаргана. Үнэт цаасны үлдэгдэл маань тухайн жилийн төсвийн орлогынх нь 70 хувиас хэтрэхгүй гэсэн ийм эрсдэлд суурилсан зорилтуудыг бол оруулсан байгаа.

Нийслэлийн 500-гийн тэр Сэлбийн бондын хувьд 2024 оны 12 сард Өрийн удирдлагын тухай хуульд өөрчлөлт ороод, нийслэл гадаад бонд гаргах эрхээ авсан. Гадаад бондоо зөвхөн Засгийн газрын баталгаатайгаар гаргана шүү гэсэн ийм хуулийн өөрчлөлттэй холбогдуулаад нийслэлийн гаргасан 500 сая ам.доллар дээр Засгийн газар баталгаа өгөөд энэ тусдаа Улсын Их Хурлын тогтоолоор батлагдаад явсан байгаа.

Н.Наранбаатар: Тодруулах уу? Гишүүд асуулт асууж, хариулт авч дууслаа. /алх цохив/

Тайлантай холбогдвол үг хэлэх гишүүн байна уу? Г.Ганбаатар гишүүн үг хэлэх үү? Цаг хангалттай байгаа шүү дээ. Гишүүд үг хэлж дууслаа. /алх цохив/

Монгол Улсын Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн хэрэгжилтийн талаарх тайланг хэлэлцэж дууслаа. /алх цохив/

Төсвийн байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцэх асуудал дууссан тул хуралдаан хаасныг мэдэгдье. Гишүүд, ажлын хэсэгт баярлалаа.

Хуралдаан 2 цаг 28 минут үргэлжилж, 17 цаг 55 минутад өндөрлөв.

**БИЧЛЭГЭЭС ХУРАЛДААНЫ
ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ БУУЛГАЖ,
ХЯНАСАН: ШИНЖЭЭЧ**

Ц.АЛТАН-ОД